

1. POGlavJE: Sociološki pogled

1.1. TEORIJE O DRUŽBI

FUNKCIONALIZEM: Emile Durkheim, Talcott Parsons

Različne dele družbe vidi kot medsebojno povezane, tako da kot celota tvorijo zaključen sistem (biologija). Vedenje v družbi je strukturirano (odnosi med člani družbe so v smislu pravil). Družbeni odnosi temeljijo na danih vzorcih in ponavljanju.

Institucija je struktura, zgrajena iz medsebojno povezanih vlog in norm.

Funkcija v svojem najbolj enostavnem smislu pomeni učinek (funkcija družine je učinek, ki ga ima na druge dele družbene strukture in na družbo kot celoto).

Funkcionalni predpogoji temeljne potrebe ali zahteve, ki morajo biti izpolnjene, da družba lahko preživi.

Soglasje članov družbe o vrednotah imenujejo vrednotni konsenz.

Družbeni red: za preživetje družbenih sistemov sta bistveni določena stopnja reda in stabilnosti.

T. Parsons: glavna naloga sociologije je da preučuje institucionalizacijo vzorcev vrednotnih usmeritev v družbenem sistemu.

Vloge priskrbi družbeni sistem, posamezniki pa te vloge igrajo, kot da bi sledili scenariju.

KONFLIKTNI POGLEDI

Zagovarjajo obstoj bistvenih razlik med interesi različnih družbenih skupin. Konflikt je stalna in vsakdanja značilnost družbe in ne le trenuten odklon.

MARKSIZEM: Karl Marx

Marksizem izhaja iz ugotovitve, da morajo ljudje za svoje preživetje proizvajati hrano in materialne predmete.

Bistveno protislovje v družbi obstaja med proizvajalnimi silami in proizvodnimi odnosi.

Proizvajalne sile in družbeni proizvodni odnosi skupaj oblikujejo ekonomsko bazo ali infrastrukturo družbe. Ostale vidike družbe, ki jih imenujemo superstruktura ali družbena nadstavba, v veliki meri oblikuje ekonomska baza.

Obstaja protislovje med proizvajalnimi silami, predvsem delovno silo delavcev, ki ustvari vse premoženje, in proizvodnimi odnosi, ki omogočajo, da si velik del tega premoženja prisvojijo kapitalisti.

Marx: Obstoječi proizvodni odnosi med posamezniki se morajo nujno izražati tudi kot politični in pravni odnosi.

Ideologija je popačenje realnosti, napačna slika družbe.

INTERAKCIONIZEM

Osredotoči se na interakcije v majhnem obsegu.

Interakcija pomeni delovanje med posamezniki.

Predpostavlja, da ima delovanje za tiste, ki jih vključuje, določen pomen. Razumevanje delovanja zahteva interpretacijo pomenov, ki jih pripisujejo delujoči posamezniki svojim dejavnostim.

Posamezniki razvijajo pojem jaza, sliko sebe, ki pomembno vpliva na njihovo delovanje. Razvije se iz interakcijskih procesov, saj je v veliki meri odvisen od reakcij drugih v odnosu do posameznika (pojem zrcalni jaz).

Definicije in pomeni se oblikujejo v interakcijskih situacijah s pogajalskimi procesi.

Vloge so pogosto nejasne, dvoumne in meglene. To pomanjkanje jasnosti daje ljudem znaten prostor za pogajanje, manevriranje, improvizacijo in ustvarjalno delovanje. Vloge zagotavljajo samo splošna navodila za delovanje.

Vloge, pomeni in definicije, so predmet pogajanj v interakcijskih procesih.

Interakcionizem se osredotoča na interakcijo v določenih kontekstih. Ker je vsako delovanje smiselno, ga lahko razumemo le z odkrivanjem pomenov, ki jih ljudje pripisujejo svojim dejavnostim.

1.2 POGLEDI NA ČLOVEŠKO VEDENJE

POZITIVIZEM: A. Comte

Poskus vpeljave naravoslovnih metod v sociologijo.

Evolucija družbe sledi nespremenljivim zakonom.

Vedenje ljudi je možno, tako kot obnašanje snovi, objektivno meriti.

Poudarja vedenje, ki ga je možno neposredno opazovati. Dejavniki, ki pa jih ni mogoče neposredno opazovati, kot so pomeni, občutki in nameni, niso posebno pomembni in so lahko zavajajoči.

Človeško vedenje je možno razložiti na podoben način kot obnašanje stvari. Ljudje se odzivajo na zunanje pobude in njihovo vedenje lahko razložimo glede na ta odziv.

TEORIJE DRUŽBENEGA DELOVANJA

Predmeta družbenih in naravoslovnih znanosti sta v svojem temelju različna, zato so metode in predpostavke naravoslovnih znanosti neprimerne za proučevanje ljudi.

Ljudje imajo zavest - misli, občutke, pomene, cilje in zavedanje svojega obstoja: delujejo zavestno.

Max Weber: sociološki pogled mora izhajati iz opazovanja in teoretične interpretacije subjektivnih duševnih stanj akterjev.

Razkrivanje pomenov mora temeljiti na interpretaciji in intuiciji. Zaradi tega objektivno merjenje ni mogoče.

FENOMONOLOGIJA - opis pojavov kakega področja

Nemogoče je objektivno meriti kateri koli vidik človeškega vedenja. Ljudje osmišljajo svet tako, da ga kategorizirajo. Prek jezika razlikujejo med različnimi vrstami predmetov, dogodkov, dejanj in ljudi.

Sociologi lahko upajo na razumevanje pomenov, ki jih posamezniki pripisujejo posameznim fenomenom. Poskušajo odkriti kako se zgodi, da določeni dogodki postanejo opredeljeni kot zločin in določeni ljudje kot zločinci.

Končni produkt fenomenološke raziskave je razumevanje pomenov, ki jih v svojem vsakdanjem življenju uporabljajo člani družbe.

P. Burger: na družbo se pogosto gleda kot na lutkovno gledališče, njene člane pa prikazuje kot majhne lutke, ki skačejo naokrog na koncih svojih nevidnih vrvic in veselo igrajo vloge, ki so jim določene.

1.3. SOCIOLOGIJA IN VREDNOTE

Pozitivistični pristop predpostavlja, da je znanost o družbi možna. Možna sta objektivno opazovanje in analiza družbenega življenja. Vse več sociologov meni, da vrednotno nevtralna znanost o družbi ni možna. Trdijo, da vrednote sociologov neposredno vplivajo na vsak vidik njihovega raziskovanja in da različne teorije o družbi vsaj deloma temeljijo na vrednotah in sodbah ter ideoloških izhodiščih.

1.4. SOCIOLOŠKA IMAGINACIJA

C. Wright Mills: sociološka imaginacija je sposobnost, da hkrati preučujemo družbeno strukturo in življenja posameznikov. Ljudem omogoča razumeti njihove osebne težave glede na javne probleme.

2. POGLAVJE: Družbena stratifikacija

Egalitarna družba je družba, v kateri so vsi člani enaki (fraza oblast ljudstvu bi postala resničnost).

Družbena neenakost se nanaša na obstoj družbeno ustvarjenih neenakosti.

Družbena stratifikacija je posebna oblika družbene neenakosti in se nanaša na prisotnost posebnih družbenih skupin, ki so postavljene ena nad drugo glede na dejavnike, kot sta premoženje in ugled. Stratifikacija pomeni hierarhijo družbenih skupin.

Moč: stopnja, do katere lahko posamezniki vsilijo svojo voljo drugim z njihovim soglasjem ali brez njega.

Ugled: količina spoštovanja ali časti, povezano z družbenimi položaji, lastnostmi posameznikov in življenjskimi slogi.

Premoženje: materialna lastnina, ki je v posameznih družbah opredeljena kot dragocena. Vključuje lahko zemljo, denar, živino, stavbe in mnogo drugih oblik lastnine, ki jih posedujejo posamezniki ali družbene skupine.

Družbena mobilnost je možnost za premik iz enega sloja v drugi sloj družbe (zaprti, odprti sistemi).

J.J. Rousseau: razmišlja, da družbena neenakost izhaja iz bioloških temeljev (neenakost na biološki podlagi), vendar je še vedno manjša, kot pa družbeno ustvarjene neenakosti.

2.1. DRUŽBENA STRATIFIKACIJA (razdeljenost družbe, skupin ljudi na posamezne družbene sloje, (družbena) slojevitost)- FUNKCIONALISTIČNI POGLED

TALCOTT PARSONS - STRATIFIKACIJA IN VREDNOTE

Red, stabilnost in sodelovanje v družbi temeljijo na vrednotnem konsenzu, to je splošnem soglasju članov družbe o tem, kaj je dobro in kaj cenjeno. Stratifikacijski sistemi izvirajo iz skupnih vrednot.

Stratifikacija je, v svojem vrednotnem vidiku, potemtakem rangiranje enot družbenega sistema glede na skupni sistem vrednot. Tisti, ki se iz vidika družbenih vrednot izkažejo, bodo uvrščeni visoko in bodo verjetno prejeli različne nagrade. Deležni bodo najmanj visokega ugleda, saj ponazarjajo in posebljajo skupne vrednote.

Stratifikacija je neizogiben del vseh človeških družb.

Obstaja splošno prepričanje, da so stratifikacijski sistemi pošteni, ustrezni, ker so v osnovi izraz skupnih vrednot.

Odnosi med družbenimi skupinami so predvsem odnosi sodelovanja in medsebojne odvisnosti (recipročen odnos).

Visoka specializiranost dela neizogibno vodi v neenakost glede na moč in ugled.

Neenakosti v moči in razlike v ugledu temeljijo na skupnih vrednotah.

Družbena stratifikacija je neizogibna (izvira iz skupnih vrednot) in funkcionalna (služi integraciji različnih skupin v družbi).

KINGSLEY DAVIS IN WILBERT E. MOORE - DODELITEV VLOG IN IZVRŠEVANJE VLOG

Stratifikacija obstaja v vsaki človeški družbi. Vsem družbenim sistemom so skupni neki funkcionalni predpogoji in eden izmed njih je učinkovita dodelitev in izvrševanje vlog (treba je zasesti vse vloge, zasesti jih morajo tisti, ki so jih zmožni najboljše opravljati, zanje je treba zagotoviti usposabljanje, naloge morajo biti opravljene vestno).

Vse družbe potrebujejo določen mehanizem za zagotavljanje učinkovitega dodeljevanja in izvrševanja vlog. Ta mehanizem je družbena stratifikacija, ki jo vidimo kot sistem, ki dodeljuje neenake nagrade in prednosti različnim položajem v družbi. Nekateri položaji v družbi so bolj funkcionalno pomembni. Glavna funkcija stratifikacije je, da razporedi najsposobnejše ljudi na funkcionalno

najpomembnejše položaje. To stori tako, da tem položajem pripiše visoke nagrade. Želja po takih nagradah spodbuja ljudi, da zanje tekmujejo, in v teoriji bodo najbolj nadarjeni uspeli.

Družbena stratifikacija je sredstvo, s katerim družbe zagotovijo, da so najpomembnejši položaji skrbno zasedeni z najbolj usposobljenimi osebami.

Pomembnost položaja lahko merimo na dva načina:

- s stopnjo, do katere je položaj edinstven,
- s stopnjo, do katere so drugi odvisni od omenjenega položaja

Davis in Moore imata družbeno stratifikacijo za funkcionalno nujnost vseh družb.

MELVIN M. TUMIN - KRITIKA DAVISIA IN MOORA

Davis in Moore sta zanemarila vpliv moči na neenako razporeditev nagrad.

Funkcionalna pomembnost je stvar mnenja.

Družbena stratifikacija lahko deluje kot ovira za motivacijo talenta.

Neenakost možnosti (tisti, ki so rojeni v nižje sloje nimajo enakih možnosti za uresničitev svojih talentov kot tisti, ki so rojeni v višje sloje).

Različnost nagrad spodbuja sovražnost, sumničavost in nezaupanje med različnimi segmenti v družbi. Je prej sila delitve kot povezovanja. Stratifikacija slabi družbeno integracijo tako, da daje članom nižjih slojev občutek izključenosti iz participacije v širši družbi.

2.2. DRUŽBENA STRATIFIKACIJA - POGLED NOVE DESNICE

Svobodni trg v kapitalističnih družbah vidijo kot najboljšo podlago za organiziranje družbe.

Milton Friedman, Fredrich Hayek, Peter Saunders in David Marsland

PETER SAUNDERS - STRATIFIKACIJA IN SVOBODA

Na splošno se strinja s stratifikacijsko teorijo Davisa in Moora. Pravi pa, da si lahko predstavljamo družbo, kjer so vsi položaji enako nagrajeni glede na materialna sredstva in formalni status, toda taka družba bi imela resne probleme.

Tri vrste enakosti: formalna ali pravna enakost, enakost možnosti, končna enakost (sprejema prvi dve načeli, zavrača pa tretje).

Neenakost je upravičena, ker podpira ekonomsko rast.

KRITIKA NOVODESNIČARSKEGA POGLEDA

Podcenjujejo možne negativne učinke stratifikacije v spodkopavanju družbene kohezivnosti in integracije.

Gordon Marshall in Adam Swift kritizirata Saundersa zaradi poskusov hkratnega zagovarjanja tako enakosti možnosti, kot formalne in pravne enakosti. Dvomita tudi v pogled, da tržne sile nujno nagrajujejo zaslužnost. Ponujata tudi dokaze, ki dokazujejo, da kapitalistične družbe niso resnično meritokratske.

2.3. DRUŽBENA STRATIFIKACIJA - MARKSISTIČNI POGLED

Stratifikacija je mehanizem, s katerim nekateri izkoriščajo druge.

v vseh stratificiranih družbah obstajata vladajoči razred in podrejeni razred
moč vladajočega razreda izhaja iz njegovega lastništva in nadzora nad proizvodjalnimi sredstvi.
vladajoči razred izkorišča in zatira podrejeni razred.

posledica tega je temeljni konflikt interesov.

različne institucije družbe, kot so politični in pravni sistem, so orodje dominacije vladajočega razreda.

le v primeru, če so proizvodjalna sredstva v skupni lasti bodo razredi izginili.

Razredi so glavni sloji v vseh stratifikacijskih sistemih. Razred je družbena skupina, katere člani imajo skupen odnos do proizvodjalnih sredstev.

Politična moč izhaja iz ekonomske moči. Prevladujoče ideje razrednih družb so ideologije vladajočega razreda.

Razredi in zgodovinske dobe:

~ primitivni komunizem (predzgodovinske družbe; je edini primer brezrazredne družbe)

~ antična družba

~ fevdalna družba

~ kapitalistična družba

Odnos med dvema glavnima družbenima razredoma je odnos vzajemne odvisnosti in konflikta.

Marx je domneval, da je razredni boj gonilna sila družbenih sprememb.

Družbena skupina postane razred v celoti tedaj, ko postane razred za sebe.

Ideologija vladajočega razreda ustvarja lažno razredno zavest, lažno sliko narave odnosa med družbenimi razredi.

Razred po sebi je preprosto družbena skupina, katere članom je enak skupen odnos do proizvodjalnih sredstev.

Razred za sebe: na tej stopnji imajo člani razredno zavest in razredno solidarnost.

Razredna zavest (popolno zavedanje resničnega položaja). Končna stopnja razredne zavesti in razredne solidarnosti pa je dosežena, ko člani razreda spoznajo, da lahko le s kolektivnim delovanjem zrušijo vladajoči razred in naredijo določene korake v tej smeri.

Razredna solidarnost (prepoznanje skupnih interesov in poenotenje le-teh)

Glavni vzroki za polarizacijo so: homogen delavski razred (razlike med kvalificiranimi, polkvalificiranimi in nekvalificiranimi delavci vedno bolj izginjajo, ko stroji odpravijo večšine, potrebne za proizvodnjo blaga), pavperizacija (čeprav se lahko plače in življenjski standard proletariata izboljšata, bodo njegovi člani revnejši v odnosu do buržoazije) in mala buržuazija (tekmovanje bo porinilo vmesne sloje, to je tiste skupine, ki so med dvema glavnima razredoma, v proletariatu).

2.4. DRUŽBENA STRATIFIKACIJA - WEBERJANSKI POGLED

Max Weber:

Družbena stratifikacija izhaja iz boja za redke vire v družbi (ekonomski viri, boj za ugled, politična moč).

Razredi se razvijajo v tržni ekonomiji, v kateri posamezniki tekmujejo za ekonomsko korist.

Razred je skupina posameznikov, ki jim je skupen podoben položaj v tržni ekonomiji in prejemajo zaradi tega dejstva podobne ekonomske nagrade.

Razredni položaj oseb je njihov tržni položaj. Glavna delitev obstaja med tistimi, ki imajo v lasti proizvodna sredstva, in tistimi, ki jih nimajo.

Razlikuje naslednje razredne skupine:

~ višji razred z lastnino

~ beloovratniški delavci brez lastnine

~ mala buržoazija

~ razred manualnih delavcev

Pri oblikovanju razredov ima močan vpliv tudi tržna vrednost sposobnosti tistih, ki lastnine nimajo.

Za polarizacijo ima večjo raznovrstnost razredov in širjenje srednjega razreda.

Skupine se oblikujejo, ker je njihovim članom skupen podoben statusni položaj. Status se nanaša na neenako razporeditev družbene časti. Statusna skupina sestoji iz posameznikov, ki jim je dodeljena podobna količina družbenega spoštovanja in imajo zato skupni statusni položaj.

Socialna zaprtost pomeni izključitev nekaterih ljudi iz članstva statusne skupine (kaste).

Status, bolj kot razred, zagotavlja osnovo za oblikovanje družbenih skupin, katerih člani zaznavajo skupne interese in skupinsko identiteto.

Stranke so skupine, ki se izrecno ukvarjajo z vplivanjem na politiko in sprejemanjem odločitev v interesu svojih članov. Skrbijo za pridobivanje družbene moči.

2.5. RAZREDI

ZGORNJI RAZRED

JOHN WESTERGAARD IN HENRIETTA RESLER -MARKSISTIČNI POGLED NA VLADAJOČI RAZRED

Zasebno lastništvo kapitala zagotavlja ključ za razlago razrednih delitev. Razredni sistem je v svojih podrobnostih zapleten, v svojem bistvu pa preprost: glavna delitev še vedno obstaja med kapitalom in delom.

PETER SAUNDERS - NOVODESNIČARSKI POGLED NA VIŠJE RAZREDE

Neenakost je nujna, če naj bi bila družba pravična in uspešna, vendar je posledica kapitalizma bolj široka razpršitev premoženja in moči. Družbi ne vladajo najbogatejši.

JOHN SCOTT - KDO VLADA VELIKI BRITANJI?

Razredi so sestavljeni iz kategorij gospodinjestev, ki imajo podoben položaj glede na distribucijo dohodka in premoženja ter celotno distribucijo življenjskih možnosti.

Menedžerska revolucija pomeni prenos dejanskega nadzora nad industrijo od lastnikov k menedžerjem.

Oblastni blok je skupina ljudi, ki lahko za nekaj časa monopolizirajo politično moč nad državo.

Oblastna elita so tisti ljudje iz oblastnega bloka, ki zasedajo ključne položaje v državi.

DRUGI POGLEDI NA VIŠJE RAZREDE

Elitne teorije soglašajo s trditvijo, da je moč koncentrirana v rokah manjšine, ne pa tudi s tem, da izhaja moč iz premoženja. Oblast izhaja iz zasedanja najvišjih služb v družbi.

Pluralisti zavračajo mnenje, da višji družbeni razredi monopolizirajo moč, in menijo, da so vladne usmeritve v liberalnih demokracijah določene z željami ljudi. Moč je razpršena in ni koncentrirana v rokah zgornjih razredov.

SREDNJI RAZREDI

MARX IN SREDNJI RAZRED

Srednji razred je razred, ki je sestavljen iz posameznikov z nemanualnimi poklici. Menil je da srednji razred izginja (kar ne drži).

ZGORNJI SREDNJI RAZRED

PROFESIJE IN RAZREDNA STRUKTURA

Glede na njihov tržni položaj lahko profesionalce razdelimo v dve skupini: višji profesionalci (sodniki, odvetniki, arhitekti, zdravniki,...) in nižji profesionalci (učitelji, medicinske sestre, socialni delavci, knjižničarji).

Barber: (funkcionalistični pogled) profesionalizem vključuje štiri bistvene lastnosti:

sistematično in posplošeno znanje,

večjo skrb za interese skupnosti kot pa za lastne interese,

vedenje profesionalcev je pod strogim nadzorom etičnega kodeksa,

visoka plačila.

Kritike funkcionalizma: funkcionalistične razlage vloge in nagrad profesionalcev so močno kritizirali zaradi naslednjih domnev:

profesionalci pomembno prispevajo k dobrobiti cele družbe,

bolj kot posameznim skupinam služijo vsem članom družbe,

njihova skrb je služenje skupnosti, ne pa lastnim interesom.

Veberjanski pogled: profesionalci so poklicne skupine, ki jim je nadziranje in vplivanje na trg delovna sile uspelo na tak način, da lahko maksimizirajo nagrade za svoje delo. Profesionalizem je strategija za razvoj poklica, v kateri kolegi vzpostavijo sistem samouprave. Poklic vodijo v prvi vrsti interesi njihovih članov. S tega vidika vključuje profesionalizem naslednje dejavnike:

obstaja omejitev pri vstopanju v poklic,

profesionalizem vključuje združenje, ki nadzira ravnanje svojih članov,

profesionalci si uspešno prilaščajo pravico, da lahko posamezne storitve zagotovijo le kvalificirani člani.

C. Wright Mills: pravniki niso toliko varuhi zakona v prid vsem, temveč vse bolj postajajo služabniki velikih korporacij (pod vprašaj postavlja veberjansko trditev, da so profesionalci zmožni delovati predvsem v svojem lastnem interesu). Ugotavlja, da postajajo profesionalci vse bolj služabniki premožnih in vplivnih.

raverman: pri mnogih beloovratniških delih je prišlo do dekvifikacije. Ko se zmanjša kvalificiranost, ki je za delo potrebna, ti beli ovratniki glede na manualne delavce izgubijo prednosti, ki so jih uživali prej. Postanejo proletarizirani.

BARBARA IN JOHN EHRENREICH - PROFESIONALNO-MENEDŽERSKI RAZRED

Dokazujeta, da obstaja poseben profesionalno-menedžerski razred, ki je sestavljen iz: plačanih umskih delavcev, ki nimajo v lasti proizvodjalnih sredstev,... Domnevata, da v družbi ne obstajata dva glavna razreda, temveč trije. Funkcije novo nastalega razreda so: organizacija proizvodnega procesa, izvajanje družbenega nadzora nad delavskim razredom, propagiranje ideologije vladajočega razreda, pomoč pri razvoju trga potrošniških dobrin. Celotna vloga novega razreda je, da reproducira odnos dominacije in podrejanja med vladajočim in podrejenim razredom.

Kritike Ehrenreichovih (marksisti in neomarksisti):

ni jima uspelo upoštevati proletarizacijskih teženj v profesionalno-menedžerskem razredu (Abercrombie, Urry)

Erik O. Wright zavrača obstoj enotnega profesionalno-menedžerskega razreda. Trdi, da ostajajo kapitalistične družbe polarizirane na dva razreda: vladajoči in delavski razred.

Veberjanski pogled: zavračajo pristop Ehrenreichovih. Bolj poudarjajo pomen tržnega položaja ljudi v posameznih poklicih.

NIŽJI SREDNJI RAZRED

Proletarizacija: teorija proletarizacije domneva, da so postali rutinski beli ovratniki del proletariata in jih ni več mogoče prištevati k srednjemu razredu.

HARRY BRAVERMAN - DEKVALIFIKACIJA ADMINISTRATIVNEGA DELA

Podpira teorijo proletarizacije.

DAVID LOCKWOOD - VEBERJANSKI POGLED

Obstajajo trije vidiki razrednega položaja:

tržni položaj (nanaša se na takšne dejavnike kot so plače, stabilnost zaposlitve, možnost za napredovanje),

delovni položaj (družbeni odnosi pri delu med zaposlenimi in menedžerji ter nižjim osebjem),

statusni položaj (stopnja ugleda, ki jo posamezna skupina delavcev uživa v družbi).

Administrativni delavci so v stanju statusne dvoumnosti (spadajo med statusni ravni, ki jo uživata srednji in delavski razred).

JOHN H. GOLDTHORPE - ADMINISTRATIVNI DELAVCI KOT VMESNI SLOJ

Administrativni delavci spadajo med delavski in srednji razred. Domneva, da obstaja vmesni sloj vrinjen med tisto, kar označujejo kot delavski in storitveni sloj.

A. STEWART, K. PRANDY, R.M.BLACKBURN - ADMINISTRATIVNI DELAVCI IN DRUŽBENA MOBILNOST

Posamezne delavce v stratifikacijskem sistemu je treba razlikovati od položajev, ki jih zasedajo. Administrativno delo je le poklicna kategorija, skozi katero ljudje prehajajo.

R. CROMPTON IN G. JONES - OBRAMBA TEZE O PROLETARIZACIJI

Navedeta štiri kategorije, s katerimi spodkopavata sklepe Stewarta in sodelavcev:

v raziskavi niso upoštevali beloovratniških delavk

moški administrativni delavci v prihodnje ne bodo več uživali takšne mobilnosti navzgor

delodajalci uporabljajo po stopnjah urejeno strukturo za spodbujanje lojalnosti in vdanosti s strani zaposlenih

razrede lahko razumemo kot niz mest v družbeni delitvi dela.

G. MARSHALL, H. NEWBY, D. ROSE IN C. VOGLER - ADMINISTRATIVNI DELAVCI IN DELAVCI V USLUŽNOSTNIH DEJAVNOSTIH

Administrativno delo se ni proletariziralo. Administrativni delavci so vmesni sloj med delavskim in storitvenim razredom. Delavci v uslužnostnih dejavnostih so dejansko nerazločljivi od delavskega razreda.

SREDNJI RAZRED ALI SREDNJI RAZREDI?

ANTHONY GIDDENS - SREDNJI RAZRED

Obstaja en sam srednji razred, ki ima izobrazbene in strokovne kvalifikacije.

JOHN H. GOLDTHORPE - STORITVENI IN VMESNI RAZRED

Opređeljuje razred glede na tržni in delovni položaj. Najvišji razred obravnava kot storitveni razred, ki se notranje deli na tiste na višjih in nižjih položajih. Razred v sredini se imenuje vmesni razred.

K. ROBERTS, F.G. COOK, S.C. CLARK, E.SEMEONOFF - FRAGMENTIRANI SREDNJI RAZRED

Srednji razred je vedno bolj razdeljen na vrsto različnih slojev, od katerih ima vsak poseben pogled na svoj položaj v sistemu stratifikacije.

Kritike Roberta in sodelavcev: kritizirajo predvsem njegovo zanašanje na subjektivne predstave o razredih.

N. ABERCROMBIE IN J. URRY - POLARIZIRANI SREDNJI RAZRED

Za njiju sestojijo razredi iz posameznikov oz. ljudi in mest, ki jih zasedajo.

Profesionalci so bili precej uspešni pri ohranjanju samostojnosti in odgovornosti v svojem delu, administrativni delavci pa ne. Posledica je bila razpolovitev srednjega razreda na dvoje.

Združita marksistično in veberjansko teorijo. Del srednjega razreda se je približal zgornjemu razredu, medtem ko je postal drugi bolj ali manj proletariziran. Med njima je težko najti srednji razred.

MIKE SAVAGE, JAMES BARLOW, PETER DICKENS, TOMY FIELDING - LASTNINA BIROKRACIJA IN KULTURA

Trdijo, da srednji razred ni spojena skupina. Srednji razred sestoji iz treh glavnih skupin:

lastninsko premoženje (samozaposleni in mali delodajalci)

organizacijsko premoženje (menedžerji)

kulturno premoženje (profesionalci in strokovnjaki)

DELAVSKI RAZRED

D. Lockwood: subkultura proletarskih tradicionalistov (usmeritev v sedanost, poudarek na takojšnjem nagrajevanju, oblastni model)

Za subkulturo srednjega razreda pa je značilen namenski pristop (usmeritev v prihodnost, odloženo nagrajevanje).

Predstave o družbi so splošne predstave ali slike o družbeni strukturi in razrednem sistemu.

2.6. POBURŽOAZENJE

Poburžoazenje je proces, pri katerem vse večje število manualnih delavcev vstopa v srednji sloj in postaja srednji razred.

Ekonomski determinizem: povpraševanje po moderni tehnologiji in razvito industrijsko gospodarstvo oblikujeta stratifikacijski sistem.

J. GOLDTHORPE, D. LOCKWOOD, E. BECHHOFFER, J. PLATT - PREMOŽNI DELAVEC V RAZREDNI STRUKTURI (Luton)

Instrumentalna usmeritev k delu: delo je preprosto sredstvo za služenje denarja, za dvig življenjskega standarda.

Instrumentalni kolektivizem: na sindikate delavci gledajo kot na sredstvo za doseganje osebnih ciljev.

Na področju dela obstajajo znatne razlike med manualnimi in beloovratniškimi delavci.

Napredovanje je za beloovratniškega delavce moralno pričakovanje: čutijo dolžnost, da s svojo sposobnostjo koristijo podjetju.

Delavci v Lutonu se razlikujejo od tradicionalnega delavskega razreda in bi lahko tvorili predhodnico za nastajajoči novi delavski razred. Novi delavski razred se ne asimilira v srednji razred, med razredoma obstajata dve točki normativne konvergence: umik v zasebnost in instrumentalni kolektivizem.

Privatizirani instrumentalist: postopoma bo zamenjal proletarskega tradicionalista.

STEPHEN HILL - LONDONSKI PRISTANIŠKI DELAVCI

So bolj homogeni kot sta domnevala Goldthorpe in Lockwood.

FIONA DEVINE - NOV POGLED NA PREMOŽNE DELAVCE

Delo kot instrumentalni kolektivizem vendar z malo več kolektivizma. ukvarjanje z denarjem in življenjskim standardom jim ni preprečilo, da bi občutili solidarnost s svojimi delovnimi kolegi.

Devine zavrača idejo o novem delavskem razredu in zanika, da bi premožni delavci nekritično sprejemali kapitalistično družbo. Imajo želje kot potrošniki in njihov življenjski standard je narasel, vendar si že vedno bolj želijo egalitarne družbe.

CEPITVE V DELAVSKEM RAZREDU

RALF DAHRENDORF - DEZINTEGRACIJA DELAVSKEGA RAZREDA

Razred manualnih delavcev postaja vedno bolj heterogen in različen.

Domneva, da je prišlo do razgraditve dela: dezintegracija manualnega delavnega razreda

ROGER PENN - ZGODOVINSKE DELITVE V DELAVSKEM RAZREDU

Socialna zaprtost sindikatov kvalificiranih delavcev (želijo omejiti rekrutacijo in usposabljanje delavcev za dela, ki zahtevajo kvalifikacije, da bi vzdrževali ali izboljševali pogajalski položaj svojih članov).

IVOR CREWE – »NOVI DELAVSKI RAZRED«

Delavski razred je razdvojen, toda ne glede na stopnjo usposobljenosti, temveč glede na bolj specifične dejavnike. Obstaja novi delavski razred (živijo na J VB, niso člani sindikatov, delajo v zasebnih podjetjih, v lasti imajo svoje stanovanje oz. hišo).

G. MARSHALL, H. NEWBY, D. ROSE, C. VOGLER - VEŠČINE IN SEKTORSKE DELITVE

Delavski razred je razdeljen na sloje glede na stopnjo usposobljenosti, povezano z njihovim delom. Delavske delitve so mnogo bolj pomembne od sektorskih cepitev.

DENIS WARWICK IN GARY LITTLEJOHN - DELITVE V RUDARSKUH SKUPNOSTIH

Posedovanje stanovanja odraža polarizacijo med ekonomsko razmeroma varnimi, ki imajo redno zaposlitev, in ostalimi.

Koncept razrednega dna uporabljata z oklevanjem (saj to ni stopnja usposobljenosti temveč nezaposlenost, nimajo sredstev za participacijo v demokraciji).

NIŽJI SLOJI

MARKSOV POGLED NA NIŽJE SLOJE

Lumpenproletariat: dno stratifikacijskega sistema.

Rezervna armada delovne sile

Relativno presežno prebivalstvo (pripadniki rezervne armade delovne sile, lumpenproletariat) deli na štiri skupine:

nestalno presežno prebivalstvo (delavci, ki so zaposleni, dokler ne dosežejo polnoletnosti),

latentno presežno prebivalstvo (kmečki delavci, ki niso več potrebni in ki nameravajo iskati delo v urbanih področjih),

stagnirajoče presežno prebivalstvo (del aktivne delovne sile, vendar s skrajno neredno zaposlitvijo),

pauperizem (kriminalci, klateži, prostitutke, dejanski lumpenproletariat).

CHARLES MURRAY - RAZREDNO DNO V AMERIKI IN BRITANiji

Vrsta družbene bolezni... vladna politika spodbuja naraščanje števila Američanov, ki so odvisni od podpor.

Razredno dno se ne nanaša na stopnjo revščine temveč na tip.

RALF DAHRANDORF - RAZREDNO DNO IN EROZIJA DRŽAVLJANSTVA

»Rak, ki požira družbeno tkivo«. Spremembe v delovnem procesu so tiste, ki vodijo k razvoju razrednega dna.

ANTHONY GIDDENS - RAZREDNO DNO IN DVOJNI TRG DELOVNE SILE

Prepričan je, da razredno dno obstaja.

Dvojni trg delovna sile:

1. primarni trg (službe imajo visoke in stabilne ter progresivne ravni ekonomskih plačil, zanesljivost zaposlitve, možnosti za karierno mobilnost),
 2. sekundarni trg (nizka raven ekonomskega plačila, skromna zanesljivost zaposlitve, majhne možnosti za karierno napredovanje).
- Razredno dno sestavljajo predvsem ženske in etnične manjšine.

DUNCAN GALLIE - HETEROGENOST RAZREDNEGA DNA

Zavrača idejo o dvojnem trgu delovne sile. Trdi, da obstaja precejšnje število ljudi, ki ima na trgu delovne sile zelo šibek položaj.

W.G. RUNCIMAN - RAZREDNO DNO KOT UPRAVIČENCI DO PODPOR

Sedem razredni model, ki temelji na razlikah v nadzoru, lastništvu in tržnosti.

Razredno dno so tisti člani britanske družbe, katerih vloga je bolj ali manj stalno postavljiva na ekonomsko raven, na kateri država plačuje podpore tistim, ki so sploh nezmožni sodelovati na trgu delovne sile.

Kritike Runcimana: razredno dno je preveč nestabilno, da bi nanj gledali kot na razred.

DRUŽBENA MOBILNOST V KAPITALISTIČNI DRUŽBI

Pripisan status je status v preindustrijskih družbah in pridobljen status je status v industrijskih družbah.

Tipi družbene mobilnosti:

intrageneracijska mobilnost (v okviru ene same generacije),

intergeneracijska mobilnost (med generacijami).

DAVID GLASS - DRUŽBENA MOBILNOST PRED LETOM 1949

Samorekrutacija: proces, s katerim se pripadniki sloja rekrutirajo iz sinov tistih, ki že pripadajo temu sloju.

Kritike Glassa: njegove ugotovitve ne odražajo sprememb v poklicni strukturi pred 1949.

OKSFORDSKA ŠTUDIJA MOBILNOSTI

Absolutna mobilnost: skupna količina družbene mobilnosti

Relativna mobilnost: komparativne možnosti tistih, ki izhajajo iz različnih razredov, da dosežejo posamezne položaje v družbeni strukturi.

Pravilo relativnega upanja 1:2:4 nakazuje, da so bile v obravnavanem obdobju, po grobi oceni, možnosti dvakrat tolikšne za fante vmesnega razreda in štirikrat tolikšne za fante iz storitvenega razreda.

SAMOREKRUTACIJA ELIT

Samorekrutacija elit: proces, v katerem se pripadniki bogatih in močnih skupin rekrutirajo iz otrok tistih, ki že pripadajo takim skupinam.

SPOL IN MOBILNOST

POGLEDI J.H. GOLDTHORPA IN C.PAYNA NA SPOL IN DRUŽBENO MOBILNOST

Sklepata, da vključevanje žensk ni pomembno.

ESEŠKA ŠTUDIJA MOBILNOSTI

G. Marshall, D. Rose, H. Newby, C. Vogler

Zbiranje podatkov o stopnji moške in ženske mobilnosti. Prišlo je do porasta beloovratniških služb in posledično do visokih absolutnih stopenj mobilnosti navzgor. Rezultati so za moške precej podobni tistim iz oksfordske študije, za ženske pa kažejo drugačne vzorce družbene mobilnosti. Veliko žensk je mobilnih tako navzgor kot navzdol v razred III.

SPOL IN DRUŽBENI RAZRED

Razredno mešane družine so tiste, v katerih je ženska tista, ki je v višjem poklicnem razredu po lestvici Javnega registra (npr. če je manualni delavec poročen z nemanualno delavko).

SODOBNE TEORIJE STRATIFIKACIJE

ERIK OLIN WRIGHT - NEOMARKSISTIČNA TEORIJA RAZREDA

Zgodnja teorija:

Protislovni razredni položaji: menedžerji, nadzorniki, tehnokrati in delovodje so v protislovnih razrednih položajih med buržoazijo in proletariatom. Med malo buržoazijo in buržoazijo so mali delodajalci. To je skupina, ki je sestavljena iz tistih, ki zaposlujejo druge delavce. Med proletariatom in buržoazijo se nahajajo polavtonomni prejemniki mezd. Imajo nekaj nadzora nad tem, kaj proizvajajo in kako delajo.

Začne z razločevanjem treh razredov: buržoazija (lastniki proizvodnih sredstev), proletariat (brez nadzora nad proizvodnimi sredstvi) in mala buržoazija (je vključena v enostavno blagovno proizvodnjo).

Revizija teorije:

Razvije novo tipologijo razredov v kapitalistični družbi, ki temelji na lastništvu ali nelastništvu različnega premoženja, ki so lahko podlaga za izkoriščanje. Najprej deli družbeno strukturo na lastnike in nelastnike proizvodnih sredstev. Mezdni delavci se razlikujejo glede na to, ali imajo nadpovprečno, približno povprečno ali podpovprečno premoženje v veččinah/usposobljenosti in organizaciji.

Izkoriščanje je posledica neenake razporeditve posameznega premoženja, vendar se v različnih ekonomskih sistemih temeljno premoženje razlikuje.

fevdalizem: delovna sila je neenako razporejena

kapitalizem: neenako razporejena proizvodna sredstva

statizem: neenako razporejeno organizacijsko premoženje

izkoriščanje, ki temelji na veččinah

Kritike Wrighta: očitajo mu, da je opustil značilne lastnosti marksističnega razrednega pristopa.

JOHN GOLDTHORPE - NEOVEBERJANSKA TEORIJA

Identifikacija sedem razredov, ki so združeni v tri: storitveni razred (beloovratniški poklici, delodajalce ter delojemalci), vmesni razred (mešanica belih in modrih ovratnikov, mali lastniki, samozaposleni in delojemalci), delavski razred (zaposleni modroovratniški delavci).

Razredni položaj izhaja iz položaja družine (moški hranilec) in ne posameznika.

Kritike Goldthorpa: teoretična podlaga ni jasno izdelana

W.G. RUNCIMAN - RAZREDNA STRUKTURA, VLOGE IN MOČ

Razredna struktura sestoji iz niza vlog.

Vloga je položaj, ki izraža dosledno ponavljajoče se vzorce institucionalnega vedenja, utemeljenega z vzajemnimi prepričanji o zmoglosti njihovih vršilcev, da neposredno ali posredno vplivajo na vedenje drugega. Najpomembnejše so poklicne vloge.

Kariera: možnost za napredovanje

Razred je niz vlog, katerih skupen položaj v družbenem prostoru je funkcija narave in stopnje ekonomske moči, ki jim pripada skozi njihov odnos do institucionalnih procesov proizvodnje, distribucije in menjave.

Ekonomska moč lahko izvira iz: lastnine, nadzora, tržnosti.

Loči sedem razredov, ki temeljijo na posedovanju različnih količin lastnine, nadzora in tržnosti: zgornji razred, srednji razred (višji profesionalci, višji državni uslužbenci, menedžerji) in delavski razred (zgornji ali kvalificirani delavski razred in spodnji ali nekvalificirani delavski razred).

SOCIOLOGIJA, VREDNOTE IN DRUŽBENA STRATIFIKACIJA

3. POGLAVJE: Revščina

DEFINICIJA IN MERJENJE REVŠČINE

Absolutna revščina: glede na sredstva za preživetje

Relativna revščina: glede na standarde določene družbe v določenem času

Drewnowski in Scott definirata (merita) absolutno revščino sledeče: prehrana, bivališče, zdravje

Temeljne kulturne potrebe: izobraževanje, prosti čas, varnost, rekreacija Ž presegajo pojem sredstev za življenje in materialne revščine

Kritike koncepta absolutne revščine: temelji na domnevi, da obstajajo minimalne osnovne potrebe za vse ljudi v vseh družbah.

ŽIVLJENJSKA KOŠARICA IN REVŠČINA

3.1. RELATIVNA REVŠČINA IN DEPRIVACIJA

PETER TOWNSEND - REVŠČINA KOT RELATIVNA DEPRIVACIJA

Revščina bi morala biti definirana v odnosu do standardov določene družbe v določenem času. Revščina ne vključuje le preprostega pomanjkanja materialnih dobrin.

Trije načini opredeljevanja revščine:

državni standard revščine (raven dodatnega denarnega nadomestila),

relativni dohodkovni standard revščine (identifikacija tistih gospodinjstev, katerih dohodek pade daleč pod povprečje med gospodinjstvi z isto sestavo).

Revščino lahko objektivno opredelimo in se ji dosledno posvetimo samo z vidika koncepta relativne deprivacije.

Družba je tista, ki določa človekove potrebe.

Londonska študija: materialna deprivacija (prehrana, oblačila, bivališče, hišni pripomočki, okolje, lokacija pri delu), družbena deprivacija (pomanjkanje pravic v zaposlitvi, družinske skrivnosti, integriranost v družbo,...).

Objektivna deprivacija (z uporabo indeksa deprivacije) in subjektivna deprivacija (stopnja dohodka, ki bi ga določeno gospodinjstvo potrebovalo, da bi se izognilo revščini).

Kritike Townsendovih zgodnjih raziskav: neustrezen je indeks za določanje revščine (samovoljnost)

3.2. INDIVIDUALISTIČNE IN KULTURNE TEORIJE REVŠČINE

INDIVIDUALISTIČNE TEORIJE

Krivdo za revščino zvalijo na reveže. Družba ni odgovorna za potešitev potreb revnih.

KULTURA RAVŠČINE

Kot vzorec življenja, ki usmerja vedenje, ima kultura revščine naslednje elemente: individualna raven (močan občutek marginalnosti, nemoči, odvisnosti, manjvrednosti, fatalizem...), raven družine (prosta zveza, sporazumne poroke, zapuščanje materin in otrok, ločitev), raven skupnosti (pomanjkanje učinkovite participacije in integracije).

Nizki dohodki, nezaposlenost in podobno, ne pa kultura revščine, silijo revne, da reagirajo tako, kot reagirajo (situacijska prisila).

SITUACIJSKA PRISILA - ALTERNATIVA KULTURI REVŠČINE

Teorija o moških pomanjkljivostih: moški se vedno bolj obračajo k družbi v podobne položaju; njihovi pogovori se sučejo okoli zakonske zveze in njenega poloma, neuspeh se pripisuje moškosti, ki jo označujejo s potrebo po seksualni raznolikosti in avanturi, popivanjem, preklinjanjem in agresivnim vedenjem. Teorija moških pomanjkljivosti ublaži neuspeh in ga na nek način spremeni na uspeh.

3.3. RAZREDNO DNO IN REVŠČINA

CHARLES MURRAY - RAZREDNO DNO V VELIKI BRITANiji

Pripadniki razrednega dna niso bili preprosto najrevnejši člani družbe - to so bili tisti, katerih način življenja je vključeval določen tip revščine, to je določene oblike vedenja.

Murray svoje trditve dokazuje na treh področjih: nezakonska rojstva (večina nezakonskih otrok se rodi ženskam iz nižjega družbenega razreda), kriminaliteta (skupnost je razdrobljena, sumičavost, zapiranje v svoje domove, majhni dečki posnemajo starejše moške) in nezaposlenost (nepripravljenost mladih moških za delo).

KRITIKE MURRAYA

Alan Walker - obtoževanje žrtev

Revnim ne preprečujejo uspeha njihove vrednote ampak pomanjkanje možnosti. Walker za slabe razmere krivi vladno politiko. Prepričan je, da so revni žrtve socialne politike, ne pa vzrok socialnih problemov v družbi.

Joan C. Brown - samohranilstvo

Kritizira Murrayeve ideje o samohranilstvu.

Nicholas Deakin - Murrayav trinožnik

Nezakonska rojstva niso t'najčistejša oblika življenja brez starševŤ, saj veliko nezakonskih otrok živi s sostanujočim, a ne poročenim roditeljem. Drugi del kritike pa gre na Murrayjevo uporabo statistik.

Anthony Heath - stališča razrednega dna

Na podlagi ankete ugotovi, da bi 86% pripadnikov razrednega dna rado dobilo redno plačano zaposlitev.

FRANK FIELD - IZGUBLJANJE

Na razredno dno gleda kot na žrtve družbenih sprememb in vladne politike. Meni, da je razredno dno sestavljeno iz treh glavnih skupin:

dolgoročno nezaposleni,

samohranilske družine,

starostni upokojenci.

Člani Fieldovega dna imajo skupno to, da so vsi odvisni od državnih podpor, ki so prenizke, da bi jim zagotovile sprejemljiv življenjski standard, in da imajo malo možnosti, da bodo ušli odvisnosti od podpor.

Field pripisuje razvoj razrednega dna štirim glavnim vzrokom:

naraščajoča stopnja nezaposlenosti,

družbene spremembe in vladna politika

življenjski standard v družbi kot celoti se je povečal

družba vse bolj obtožuje revne za njihov nesrečni položaj

3.4. KONFLIKTNE TEORIJE REVŠČINE

Nezmožnost družbe, da bi pravično razdelila svoje vire je tista, ki pojasnjuje nenehen obstoj revščine. Za revščino niso odgovorni tisti, ki trpijo.

REVŠČINA IN DRŽAVA BLAGINJE

Tisti, ki so odvisnih od državnih podpor so največja skupina revnih. Toda država blaginje še vedno največ prispeva k zmanjševanju revščine.

REVŠČINA, TRG DELOVNE SILE IN MOČ

Weber: človekov razredni položaj je odvisen od njegovega tržnega položaja. Odvisen je od sposobnosti posameznikov in skupin, da vplivajo na trg delovne sile v lastno korist, tako da bi povečali nagrade, ki jih prejema.

Zagovorniki teorije dvojnega trga delovne sile menijo, da nudijo delovna mesta na primarnem trgu delovne sile stabilno zaposlitev, možnosti za napredovanje, možnosti izobraževanja in razmeroma visoke plače. Sekundarni trg delovne sile pa je ravno obraten.

Spremembe na trgu delovne sile v VB (materialna industrijska proizvodnja je v zatonu, temu pa ustreza porast v storitvenem sektorju, kar pa ne zagotavlja ekonomske varnosti, saj so ta dela honorarna, slabo plačana in nestabilna; gospodarska sprememba je zadela določene dela države v različnem času, kar je povzročilo regionalno zaposlenost in revščino; zaton sindikalizma je zmanjšal možnost delavcev, da bi branili svoje pravice in si tako zagotovili, da bi jih njihova zaposlitev ubranila pred padcem v revščino) so ustvarile vzorec nezaposlenosti, ki povečuje ranljivost za odvisno od socialne podpore (Dean in Taylor - Gooby).

REVŠČINA IN STRATIFIKACIJA

Peter Townsend: razred obravnava kot glavni dejavnik, ki določa proizvodnjo, razdelitev in prerazdelitev resursov.

4. POGlavJE: Delo, nezaposlenost in prosti čas

4.1. NARAVA DELA

IZVOR SODOBNIH STALIŠČ DO DELA

Protestantizem je igral pomembno vlogo pri oblikovanju sodobne delovne etike (Weber). Kalvinisti so obravnavali delo kot poklicanost od Boga in so delali z vdanostjo in obvezo, da bi se prepričali, da jih je Bog izbral za nebesa.

Drugi glavni vir modernih stališč do dela najdemo v sami industrijski revoluciji. Delavci, ki so bili navajeni, da v veliki meri nadzorujejo svoje delovne vzorce, so nov delovni čas, kjer je bila poudarjena točnost, doživljali kot zatiranje. Bili so ogorčeni, da morajo delati na normo.

4.2. DELO IN PROSTI ČAS - KONFLIKTNI POGLEDI

KARL MARX - ODTUJENO DELO

Proizvodnja blaga in uslug je ključno za človekovo srečo in samouresničitev.

Odtujitev: ljudje ne morejo najti zadovoljstva in samouresničitve pri opravljanju svojega dela

Tržno blago: izdelki so postali predmet blagovne menjave, niso več sredstvo za izpolnjevanje potreb posameznika in skupnosti

Mezdno delo: sistem suženjstva, ki vključuje izkoriščanje delavcev

HERBERT MARCUSE - ODTUJITEV OD DELA IN PROSTEGA ČASA (neomarksist)

Vse razvite industrijske družbe teptajo možnosti za razvoj osebnosti.

Lažne potrebe: prosti čas, ki ga vsiljujejo množična občila. Služijo za odvrčanje pozornosti od pravega izvora odtujitve. Njihovo zadovoljevanje le navidezno omili odtujitev. Zagotavljajo visoko motivirano delovno silo, ki dela za denar, ki ga potroši, in ustvarja trg za industrijske izdelke.

C. WRIGHT MILLS - ODTUJITEV BELIH OVRATNIKOV

Družbo vodi vladajoča elita in ne vladajoči razred, ki ima v lasti proizvodna sredstva.

Tržišče osebnosti: terciarni sektor (storitvene dejavnosti) je vodil k spremembi od veččin s predmeti k veččini z osebami

KRITIKA KONFLIKTNIH NAZOROV

Konfliktni nazori temeljijo na precej nejasni sliki, kaj bi ljudje lahko bili in kaj bi morali biti. Ta pogled pove več o vrednotah določenih sociologov, kot pa o resnični človeški biti. Praviloma ne upoštevajo pomenov, ki jih mnogi člani družbe pripisujejo svetu. Konfliktni nazori so zelo splošni.

4.3. EMILE DURKHEIM - DRUŽBENA DELITEV DELA - FUNKCIONALISTIČNI POGLED

Predindustrijska družba:

Družbena solidarnost: temelji na podobnosti med posameznimi člani družbe.

Mehanska solidarnost: enotnost, ki temelji na podobnosti; značilna za predindustrijsko družbo

Organska solidarnost: temelji na razlikah (kot v fizičnem organizmu se organi dopolnjujejo); industrijska družba.
Specializirana delitev dela in hitra širitev industrijske družbe ogrožata družbeno solidarnost. Ustvarjata anomijo (breznormnost).

4.4. NEZAPOSLENOST

Vzorci nezaposlenosti: nezaposlenost je višja med nižjimi razredi, moškimi, mladimi (moškimi), etničnimi skupinami (mlajšimi člani), v regijah, ki so tradicionalno odvisne od težke industrije

Kategorije nezaposlenosti (vzroki):

- Frikcijska nezaposlenost se pojavi, ko delavci zamenjajo službe, vendar ne začnejo z delom v novi službi takoj.
- Strukturna nezaposlenost se pojavi, ko so razpoložljiva tako delovna mesta kot delavci, vendar pa delavci ne ustrezajo delovnim mestom.

Obstajata dve vrsti strukturne nezaposlenosti:

- regionalna nezaposlenost obstaja, ko brezposelni ne živijo na območjih, kjer so na razpolago ustrezna delovna mesta,
- sektorska nezaposlenost obstaja, ko so brezposelni brez ustreznih veščin ali kvalifikacij, da bi zasedli prosta delovna mesta.
- Ciklična nezaposlenost se pojavi, kadar se menjata strukturna in občasna nezaposlenost.

MARKSISTIČNE TEORIJE NEZAPOSLENOSTI

Nezaposlenost je posledica samega kapitalističnega sistema. Na daljši rok kapitalističnega gospodarstva ne bo mogoče upravljati na takšen način, da bo nezaposlenost odpravljena. Tržne sile same po sebi ne bodo zmanjšale nezaposlenosti.

Delovna teorija vrednosti: samo delovna sila oz. delo dejansko ustvarjata bogastvo oz. presežno vrednost.

4.5. POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

Finančne posledice.

Socialne posledice: zaposlitev daje ljudem občutek identitete, služba zagotovi obvezno aktivnost, nezaposleni izgubijo zmožnost za strukturiranje psihološkega časa, delo daje občutek ustvarjalnosti, dohodek od dela nudi svobodo in nadzor zunaj dela.

Psihološke reakcije: stopnja duševnega pretresa, zanikanje in optimizem, tesnoba in stiska, vdanost v usodo in prilagoditev.

4.6. PROSTI ČAS

STANLEY PARKER - VPLIV DELA NA PROSTI ČAS

Prosti čas je preostanek časa: čas, ki ostane, ko so izpolnjene druge obveznosti.

Pet vidikov življenja ljudi: delo, delovna obveznosti, nedelavne obveznosti, fiziološke potrebe, prosti čas.

Dejavnosti prostega časa so pogojene z različnimi dejavniki, ki so povezani z načinom, kako ljudje delajo. Pomembni so količina avtonomije pri delu, stopnja angažiranosti, ki jo najdejo v delu in stopnja resničnega zadovoljstva pri delu.

Razširitveni vzorec: delo se razširi v prosti čas, ni jasne delitve. Poklici, ki imajo visoko stopnjo avtonomije, resničnega zadovoljstva pri delu in vključenosti v delu.

Nevtralni vzorec: jasna ločnica med delom in prostim časom. Osrednji življenjski interes predstavljajo družinsko življenje in prosti čas. Poklici, ki imajo srednjo ali nizko stopnjo avtonomije, zahtevajo le nekatere njegove zmožnosti, zadovoljstvo je bolj kot z delom povezano s plačilom in pogoji.

Opozicijski vzorec: delo je ostro ločeno od prostega časa. Poklici, ki nudijo nizko stopnjo avtonomije in ki zahtevajo uporabo le omejenega niza spretnosti ter pogosto ustvarijo občutek sovraštva do dela.

Kritike Parkerja: razen dela Parker ni upošteval nobenih drugih dejavnikov, ne upošteva vpliva razreda na vzorce prostega časa. Parkerjeva analiza je zelo deterministična, saj ne dopušča izbire pri dejavnostih prostega časa, ki ga preživljajo ljudje z istimi poklici.

RHONA RAPOPORT IN ROBERT N. RAPOPORT - PROSTI ČAS IN DRUŽINSKI ŽIVLJENJSKI CIKLUS

Pri oblikovanju prostega časa je družinsko življenje enako pomembno kot delo.

Štiri glavne stopnje v življenjskem ciklusu: adolescenca, mlajša polnoletnost, stopnja graditve, kasnejša leta.

Kritike Rapoportovih: kritizirajo ju zaradi neustrezne teorije in zaradi neustreznih dokazov. Pomen različnih stopenj življenjskega cikla je pogojen družbeno in ne biološko.

KEN ROBERTS - PLURALISTIČNI POGLED NA PROSTI ČAS

Prosti čas vključuje svobodo izbire. Prosti čas ni v celoti nedelo, vendar pa znotraj področja vključuje le tiste dejavnosti, ki so sorazmerno neodvisne.

JOHN CLARKE IN CHAS CRITCHER - PROSTI ČAS V KAPITALISTIČNI BRITANiji

Posamezniki imajo nekaj svobode pri izbiranju prostega časa, vendar jih omejuje kapitalizem. Obstoj kapitalizma oblikuje naravo dela in prostega časa.

EILEEN GREEN, SANDRA HEBRON IN DIANA WOODWARD - SOCIALISTIČNA FEMINISTIČNA TEORIJA

Zasnova patriarhata je temelj naših teoretičnih analiz. Prosti čas lahko opredelimo le subjektivno: ni objektivnega načina, da bi delo in prosti čas ločili neodvisno od mnenja oseb, ki jih preučujemo.

5. POGlavJE: Organizacije in birokracija

MAX WEBER - BIROKRACIJA IN RACIONALIZACIJA

Birokratske organizacije so prevladujoče institucije industrijske družbe.

Birokracija je organizacija, v kateri obstaja hierarhija plačanih uslužbencev s polnim delovnim časom, ki tvorijo verigo ukazovanja.

BIROKRACIJA IN RACIONALNO DELOVANJE

Definira različne tipe delovanja: afektivno ali emotivno delovanje, ki izhaja iz čustvenega stanja posameznika v določenem trenutku, tradicionalno delovanje, ki temelji na uveljavljenem običaju in racionalno delovanje, ki pomeni sistematično ocenjevanje različnih sredstev za doseganje cilja in izbiro najprimernejšega sredstva.

Proces racionalizacije: vse večje prevladovanje racionalnega delovanja.

BIROKRACIJA IN NADZOR

Birokracija je sistem nadzora. Pomeni hierarhično organizacijo, v kateri strogo nadzirajo in disciplinirajo delovanje podrejenih.

Weber razlikuje tri oblike legitimnosti:

karizmatična oblast: fluidne strukture, težko opredeljive. Tisti, ki zavzemajo vladajoče položaje, lahko bodisi delijo karizmo vodje bodisi imajo sami karizmo. Ker je nadzor pri karizmatični oblasti odvisen od osebnosti vodje, je obstoj oblasti nujno kratkotrajen. Po njegovi smrti se mora gibanje, če želi preživeti, rutinizirati v smislu tradicionalne ali racionalno-legalne oblasti.

tradicionalna oblast: gospodinjstvo z osebnim spremstvom in sistem vazalov, kot so fevdalni gospodarji. Dolžnost vodij gospodinjstva in vezalov opredeljujejo običaji, vendar se lahko spreminjajo glede na naklonjenost posameznih vladarjev.

racionalno-legalna oblast: birokracija. Weber je oblikoval idealni tip birokracije (vsak uslužbenec ima točno določeno področje za katerega je odgovoren; veriga ukazovanja in odgovornosti (hierarhija); dosleden sistem abstraktnih predpisov; duh formalistične brezosebniosti (dejanja so racionalna, po predpisih); izvajanje nadzora na podlagi znanja (strokovno znanje in kvalifikacije); delitev med zasebnim in službenim dohodkom).

Birokracije se v moderni industrijski družbi neomajno razvijajo v smeri te čiste oblike.

POLEMIKA Z WEBROM

ROBERT K. MERTON - DISFUNKCIJE BIROKRACIJE

Posamezni vidiki birokratskega postopka so lahko za organizacijo disfunkcionalni. Predvsem lahko vzpodbujajo vedenje, ki onemogoča doseganje ciljev organizacije.

birokrati se strogo držijo pravil, zato so nefleksibilni in bojzljivi, ne znajo improvizirati ali predlagati inovacij, ...

zaradi nagnjenosti h konformnosti z uradnimi predpisi postanejo ti na koncu sami sebi namen, ne pa sredstvo za doseganje nekega cilja ; lahko izgubi pregled nad cilji organizacije

brezosebniost v birokratskih postopkih lahko vodi v trenje med uslužbenci in javnostjo

PETER BLAU - FORMALNA IN NEFORMALNA STRUKTURA

Neuradna ravnanja prispevajo k povečanju učinkovitosti uslužbencev. Sodelovanje in svetovanje spremeni uslužbenca iz skupine posameznikov v povezano, delovna skupino.

ALVIN W. GOULDNER - STOPNJE BIROKRATIZACIJE

Birokracija je posebno primerna za izvajanje rutinskih nalog.

Primer: Rudnik in tovarna sta se med seboj značilno razlikovala v stopnji birokratizacije. V rudniku je bila hierarhija manj razvita, delitev dela in področja pristojnosti so bila manj razvita: manj je bilo poudarka na predpisih in postopkih... V primerjavi s tem je bila tovarna precej bolj birokratska. Hierarhija oblasti, delitev dela, predpisi in postopki ter neosebnost v odnosih so bili mnogo bolj razširjeni in razviti.

Sklepi: birokratska organizacija nekaterim nalogam bolj ustreza kot drugim. Predvsem ni primerna za nerutinske, nepredvidljive operacije. Napredek birokracije ni neizbežen.

TOM BURNS IN G. M. STALKER - MEHANIČNI IN ORGANSKI SISTEMI

Mehanistična organizacija: specializirana delitev dela, točno določene pravice in dolžnosti, vertikalni tok komunikacij,... (stabilni pogoji)

Organska organizacija: posameznikova naloga je, da svoje znanje podredi doseganju ciljev organizacije. Komunikacije temeljijo na posvetovanju. (spreminjajoči se pogoji)

Iz raziskave Burnsa in Stalkerja izhaja nekaj pomembnih točk:

Idealna oblika organizacije, ki bi v vsaki situaciji maksimizirala učinkovitost, ne obstaja.

V določenih primerih lahko organizacija služi individualnim in skupinskim interesom, ne pa svojim postavljenim ciljem.

Oblika, v katero se razvijejo organizacije, je odvisna tudi od notranje oblike organizacije, zasebnih ciljev in parcialnih interesov.

5.1. ZATON BIROKRACIJE

HENRY MINTZBERG - OD BIROKRACIJE K ADHOKRACIJI

Različne strukture se prilagajajo različnim nivojem okolščin.

Pet delov organizacije: operativno jedro (delavci, ki dejansko proizvajajo dobrine), strateški vrh (vsesplošno odgovoren za nadzor nad organizacijo, usklajevanje njenih aktivnosti in razvoj strategije - menedžerji na visokih položajih in njihovi namestniki), srednja raven (vezni člen med strateškim vrhom in operativnim jedrom - srednji menedžerji in nadzorniki), tehnostuktura (oblikuje in načrtuje delo ter izdelke ali izobražuje delavce), podporno osebje (raznolika skupina sestavljena iz specialističnih enot, ki podpirajo delo organizacije zunaj njenega operativnega delovnega toka).

Pet tipov organizacije:

- enostavna struktura (malo ali nič tehnostrukture in malopodpornega osebja, najpomembnejši del je strateški vrh, ta struktura je tipična za nove in majhne organizacije - samostojni podjetnik, ki deluje na specializiranem trgu),
- mehanična birokracija (upravljanje rutinskih in standardiziranih nalog, hierarhija, najpomembnejša je tehnostuktura, velike organizacije, ki delujejo v stabilnem in enostavnem okolju - pošta, velike avtomobilске tovarne, zapori, letalske družbe),

- profesionalna birokracija (standardizirane in ponavljajoče se naloge, odločilno vlogo ima operativno jedro, izobraževanje strokovnih delavcev - učitelji, zdravniki, računovodje, socialni delavci)
- oddelčna oblika (velike organizacije, ki delujejo na različnih trgih, najpomembnejši je menedžment srednje ravni, multinacionalne korporacije)
- adhokracija temelji na timih, ki pogosto spreminjajo svojo obliko, osebe in odnose med njimi. Namen je razvijanje inovacij, novih idej,... Primerna je za avtomatizirana področja proizvodnje, kjer ni potrebe po pazljivem opazovanju delovanja delavcev. Pri izvrševanju navadnih in rutinskih nalog ni učinkovita.

STEWART R. CLEGG - MODERNE IN POSTMODERNE ORGANIZACIJE

Organizacije se oddaljujejo od birokratskega modela.

Podsocijaliziran pogled na organizacije: vrednote, prepričanja in življenjski stili tistih, ki delajo v organizacijah imajo malo vpliva.

Nadsocijaliziran pogled na organizacije: organizacije so v celoti proizvod vrednot, prepričanj in življenjskih slogov ljudi, ki proizvajajo in delajo v njih.

Razlikuje moderno in postmoderno organizacijo v naslednjih lastnostih:

- moderna podjetja so se pogosto razvila kot konglomerati različnih delov organizacije, ki se ukvarjajo z različnimi vidiki dej. podjetja
- zaposleni delujejo v timih (uporabljajo tudi krožke za dvig kvalitete),
- spodbujanje lojalnosti do podjetja
- poudarjajo dolgoročno planiranje
- ocenjevanje uspešnosti temelji na uspešnosti tima in ne posameznika.

Clegg sklepa, da se je lahko že začel nov niz postmodernih teženj k preoblikovanju organizacij - najpomembnejša dediferenciacija.

Dediferenciacija vključuje nasprotno interese: opravila so spet združena, tako da postaja človekovo delo in vloga znotraj organizacije bolj raznolika in manj specializirana. Stalno povečevanje delitve dela se obrne v nasprotno smer.

5.2. BIROKRACIJA IN DEMOKRACIJA

MARKSISTIČNI POGLEDI

Državna birokracija predstavlja interese vladajočega razreda. Državni birokratski aparat je posebna stvaritev kapitalistične družbe.

ROBERT MICHELS - BIROKRACIJA IN DEMOKRACIJA

Demokracija je nepredstavljiva brez organizacije. Organizacije neizbežno ustvarjajo oligarhijo (vladavina majhne skupine, elite). To je železni zakon oligarhije.

Premestitev ciljev: voditelji organizacije želijo obdržati privilegije in status, ki jih prinaša položaj, in temu podredijo dogovorjene cilje organizacije.

Množice imajo psihološko potrebo po tem, da so vodene. Najvažnejša skrb vladajoče elite je ohranitev lastne oblasti.

SINDIKALNA DEMOKRACIJA - LIPSET, TROW IN COLEMAN

Organizacije velikih razsežnosti zahtevajo birokratsko strukturo.

5.3. MENEDŽERSKA TRADICIJA

ZNANSTVENI MENEDŽMENT

Fredrick W. Taylor: Načela znanstvenega menedžmenta. Eksperimentiranje z različnimi načrti delovnih nalog bo pripeljalo do odkritja najbolj učinkovitega načina opravljanja določenega dela.

Kritike znanstvenega menedžmenta: Taylor je predpostavljal, da je človekova primarna motivacija ekonomska, kar je pretirano poenostavljeno. Taylor ni upošteval vpliva neformalnih skupin na vedenje posameznika.

MEDČLOVEŠKI ODNOSI

Mayo je s Hawthornski (tovarna) eksperimenti hotel raziskati odnos med delovnimi pogoji in produktivnostjo. Predpostavka je bila, da določajo produktivnost predvsem fizični pogoji delovnega okolja, sposobnosti delavca in finančne spodbude. Rezultati niso bili uspešni, saj ni trdne povezave med produktivnostjo in različnimi opazovalnimi dejavniki.

KORPORATIVNE KULTURE

Korporativna kultura: lasten niz vrednot in načinov obnašanja v organizaciji.

5.4. MOČ IN KONFLIKT V ORGANIZACIJI

MARKSISTIČNI POGLEDI NA MOČ IN KONFLIKT V ORGANIZACIJAH

Temeljna funkcija delovnih organizacij je nadzor odtujenega in izkoriščenega delavstva.

PROFESIONALCI IN ORGANIZACIJE

Weber: birokratsko upravljanje pomeni opravljanje nadzora na podlagi znanja. Za birokracijo je bila značilna kombinacija oblasti in znanja, zaradi česar je posebno racionalna. Obstaja zveza med položajem posameznika v hierarhiji in nivojem njegovega znanja.

Birokratska avtoriteta: temelji na zasedanju položajev v birokratski hierarhiji.

Profesionalna oz. strokovna avtoriteta: temelji na znanju oziroma strokovnosti.

Profesionalno oz. strokovno delovanje: profesionalci imajo svobodo, da se odločajo na podlagi svojega strokovnega znanja.

Administrativno oz. upravljalno delovanje: se sklada z organizacijskimi pravilniki in predpisi in je odobreno s strani predstojnika.

ORGANIZACIJE - INTERAKCIONISTIČNI POGLED

Delovanja ne določajo v celoti zunanje sile. V veliki meri ga določajo pomeni, ki jih akterji pripisujejo predmetom, dogodkom, delovanjem, sebi in drugim.

ERVING GOFFMAN - TOTALNE INSTITUCIJE

Totalne institucije so drevesnice za spreminjanje oseb.

Ponižanje jaza se dogaja v totalnih institucijah. Jih izprašajo, slečejo, okopajo, dezificirajo in jim vzamejo prstne odtise. Takšna ponižanja naj bil zlomila gojenčev prejšnji koncept jaza. Jaz se potem počasi ponovno gradi, delno s pomočjo nagrad in kazni, za katere skrbijo upravljalci institucije.

Načini prilagajanja na totalno institucijo: situacijski umik (umikajo pozornost od vsega, razen dogodkov v neposredni bližini, in minimizirajo svoje interakcije z drugimi), intrasigentna drža (drža nesprejemanja, zavračajo sodelovanje z osebjem in kažejo trajno sovražstvo do institucije - samice, elektrošok), kolonizacija (postanejo institucionalizirani, najdejo dom zunaj doma in opredelijo življenje v institucije kot bolj zaželeno, trudijo se tu ostati), konverzija (sprejema opredelitev modela gojenca, ki jo določa osebje, in izvaja svojo vlogo), playing it cool (večina gojencev ohranja mirno kri, izogibajo se problemom, prilagajajo položaju - največ možnosti, da zapustiš institucijo duševno in telesno nepoškodovan).

ODPOR PROTI TOTALNIM INSTITUCIJAM

Vrste upiranja: samozaščita, bojevanje za svoje pravice, poskus pobega, gladovna stavka, konfrontacija.

ORGANIZACIJE - DIALEKTIČNI POGLED

Dialektika: procesi, kjer spremembe izhajajo iz napetosti in konfliktov med nezdružljivimi silami.

7. POGlavJE: Kriminaliteta in deviantnost

Pozitivno sankcionirana deviantnost, negativno sankcionirana deviantnost.

Deviantnost je kulturno pogojena, kultura pa se spreminja skozi čas in se razlikuje od družbe do družbe. Deviantnost lahko opredelimo v odnosu do nekega posameznega standarda, vendar nobeni standardi niso stalni ali absolutni.

Kriminaliteta vključuje tiste dejavnosti, ki kršijo zakon neke države in se kaznujejo po službeni dolžnosti.

Delikvenca vključuje vsa tista dejanja, ki so kriminalna ali jih imamo za antisocialna in jih izvršijo mladi ljudje.

Fiziološke teorije ugotavljajo, da imajo deviantne osebe neko napako ali patologijo; rojene so z neko poškodbo ali pa jo razvijejo skozi življenje.

Psihološke teorije ugotavljajo, da je bolan posameznikov razum; neka čustvena motnja v njihovi preteklosti jih je naredila čustveno neuravnovešene.

7.1. FIZIOLOŠKE IN PSIHOLOŠKE TEORIJE DEVIANTNOSTI

FIZIOLOŠKE TEORIJE

Zagovorniki fizioloških teorij pravijo, da so nekateri posamezniki bolj nagnjeni k deviantnosti kot drugi zaradi genetskega zapisa. Genetsko podedovane značilnosti neposredno povzročajo ali vnaprej določajo deviantnost.

Mezomorf: čokat, okrogel posameznik, ki je po naravi bolj agresiven od ostalih.

Kromosomska nenormalnost: natančno določen genski vzrok za kriminalnost.

Kritike fizioloških teorij: deviantnost lahko razložimo tudi na druge načine in ne samo skozi biologijo.

PSIHOLOŠKE TEORIJE

Pojmujejo bolezen deviantne osebe in nenormalnost duhovno. Sklepajo, da obstaja povezava med genetsko pogojenimi osebnostnimi značilnostmi in kriminalnim vedenjem.

Kronični povratniki: povratniki, ki konstantno kršijo zakon.

Kritike psiholoških teorij: zanemarija družbene in kulturne dejavnike, metodologija mnogih raziskovanj je sporna (kaj konstituira duševno zdravje in kako meriti osebnostne značilnosti), mnogi sociologi zavračajo prvenstveno vlogo, pripisano izkustvu iz otroštva.

7.2. POGLEDI DEVIANTNOSTI

DEVIANTNOST - FUNKCIONALISTIČNI POGLED

FUNKCIJE DEVIANTNOSTI

Izvor deviantnosti je v naravi družbe in ni fiziološki ali psihološki. Deviantnost je nujen del vseh družb in ima pozitiven vpliv na družbene sisteme. Za zatiranje deviantnosti je potrebno imeti mehanizme družbenega nadzora.

Emile Durkheim: kriminaliteta je neizogiben in normalen pojav družbenega življenja in je navzoča v vseh tipih družbe (vsi pripadniki ne morajo biti enako predani kolektivnim občutkom).

Zločin je disfunkcionalen, ko je njegova stopnja nenavadno visoka ali nizka.

Albert K. Cohen analizira dve možni funkciji deviantnosti: varnostni ventil (neškodljiv izraz zadovoljstva; »prostitutke«) in svarilni mehanizem (kaže, da neki del družbe slabo funkcionira).

ROBERT K. MERTON - DRUŽBENA STRUKTURA IN ANOMIJA

Deviantnost izhaja iz običajne funkcionalistične pozicije vrednotnega konsenza, kar pomeni, da vsi člani družbe delijo podobne vrednote. Ker so člani družbe razporejeni na različne položaje v družbeni strukturi, nimajo enakih možnosti za uresničevanje skupnih vrednot. Deviantnost izhaja iz kulture in strukture same družbe. Družbena in kulturna struktura povzročata pritisk v smeri družbeno deviantnega vedenja pri ljudeh, ki so različno razporejeni v tej strukturi.

Pet možnih načinov kako uspeti (odziv članov ameriške družbe na njihov največji cilj: uspeh):

- konformnost (pripadniki družbe se prilagodijo ciljem, to je uspeti, in normativnim sredstvom za doseganje teh ciljev),
- inovacija (zavračajo normativna sredstva za doseganje uspeha in se naslanjajo na deviantna sredstva, zlasti na kriminaliteto),
- ritualizem (odstopajo do splošnih ciljev, to je uspeti, ker so nezmožni inovacij in so v službah, ki jim dajejo malo možnosti za napredovanje, je njihova edina rešitev, da zmanjšajo ali zavržejo svoje cilje uspeha),
- umik (najman pogost in ga izvajajo psihotiki izobčenci, potepuhi, narkomani, pijanci, ki so močno ponotranjili kulturne cilje in institucionalna sredstva, kljub temu pa niso zmožni uspeti, saj so poraženi in vdani v svoj neuspeh),
- upor (zavračajo cilje uspeha in institucionalna sredstva, želijo ustvariti novo družbo).

Kritike Mertona: zanemarija odnose moči v družbi kot celoti, znotraj katere se pojavljata deviantnost in konformnost.

STRUKTURALNE IN SUBKULTURNE TEORIJE DEVIANTNOSTI

Strukturalne teorije pojasnjujejo deviantnost s položajem posameznikov ali skupin v družbeni strukturi.

Subkulturene teorije pojasnjujejo deviantnost s subkulturo družbene skupine. Nekatere skupine razvijajo norme in vrednote, ki se v veliki meri razlikujejo od tistih, ki jih imajo drugi pripadniki družbe.

ALBERT K. COHEN - DELIKVENTNA SUBKULTURA

Kulturna deprivacija pojasnjuje pomanjkanje uspeha med pripadniki nižjega delavskega razreda. Fantje iz nižjega razreda, ki so obtičali na dnu stratifikacijskega razreda trpijo za statusno frustracijo (nezadovoljni so s svojim nizkim položajem v družbi). Izražajo jo tako, da zavračajo cilje, ki jih večinska kultura opredeljuje kot uspeh. Posledica je delikventna subkultura (alternativne norme in vrednote, kolektiv rešitev skupnih problemov mladoletnikov iz delavskega razreda).

Kritike Cohena: selektivna uporaba ideje o subkulturi nižjega razreda. Subkulturo uporablja za pojasnitev neuspeha pri mladih iz nižjega delavskega razreda skupaj s pojmom kulturne deprivacije, ne uporablja pa je za pojasnitev delikventnosti.

RICHARD A. CLOWARD IN LLOYD E. OHLIN - DELIKVENCA IN PRILOŽNOST

Obstaja večji pritisk na pripadnike delavskega razreda k deviantnosti, saj imajo manj možnosti uspeti z legitimnimi sredstvi.

Merton je deviantnost pojasnjeval v smislu strukture legitimnih priložnosti, ni pa preučil strukture nelegitimnih priložnosti. Prav tako, kot se spreminjajo priložnosti biti uspešen z legitimnimi sredstvi, se spreminjajo tudi priložnosti za uspeh z nelegitimnimi sredstvi.

Trije možni odzivi na tak položaj: kriminalna subkultura (pojavlja se na območjih, kjer je organiziran kriminal med odralsimi in so mladi izpostavljeni veččinam in deviantnim vrednotam, če uspešno nastopajo z vidika teh vrednot, imajo priložnost da se povzpnejo po hierarhiji profesionalnega kriminala, ki prinaša finančne koristi), konfliktna subkultura (pojavlja se na območjih, kjer imajo mladoletniki malo možnosti za dostop do struktur neligitimnih priložnosti - nasilje tolpa, ki služi za sproščanje jeze ter kot sredstvo za pridobivanje ugleda z vidika vrednot te subkulture), subkultura umika (protizakonito uživanje drog, ker niso uspeli tako v legitimnih kakor v nelegitimnih strukturah, zato se kot neuspešni kriminalci ali člani tolpa umikajo in zbežijo v subkulture umika).

Kritike Clowarda in Ohlina: ni vsak predan cilju uspeha (hipiji).

WALTER B. MILLER - SUBKULTURA NIŽJEGA RAZREDA

Deviantna subkultura ne izvira iz nezmožnosti pripadnikov nižjih družbenih slojev, da dosežejo uspeh. Kriminaliteto pojasnjuje v smislu obstoja značilne subkulture nižjega razreda. Osrednje težnje so glavna področja zanimanja in delovanja, ki vključujejo čvrstost (težnja za moškostjo), prebrisanost (zmožnost izigravanja, prelisičenja,...) in razburljivost (iskanje vznemirjenja kot čustvene spodbude).

Delikvenca je preprosto izražanje osrednjih teženj subkulture nižjega razreda na nekoliko pretiran način.

DAVID MATZA - DELIKVENTNOST IN NEODLOČENOST

Moški delikventi niso v nasprotju z družbenimi normami in vrednotami. Dejansko v precejšnji meri upoštevajo iste norme in vrednote kot drugi pripadniki družbe. Družba na njih večinoma močno moralno vpliva in jih odvrča od delikventnega delovanja.

Da delikventi sprejmejo deviantnost uporabijo tehnike nevtralizacije, ki jih začasno osvobodijo družbenega prijema:

- zanikanje odgovornosti (delikventi odrinejo odgovornost od sebe tako, da okrivijo svoje starše ali okolje),
- zanikanje škode (trdijo, da voznja z ukradenim avtom ne more nikomur škodovati, da je to samo nagajivost in so si avto samo sposodili),
- zanikanje, da je bilo dejanje v bistvu napačno (napad na homoseksualca prikažejo kot obliko grobe pravice),
- obsodba tistih, ki uveljavljajo pravila (policijo obravnavajo kot korumpirano, učitelje pa kot nepravičnejših in navsile),
- poziv k večji lojalnosti (trdijo, da ne kršijo zakona zaradi svojega interesa, temveč, da pomagajo družini in prijateljem).

Konča odločitev, da mladostniki prestopijo mejo je, ko doživijo občutek fatalizma (občutek nemoči). Da premagajo ta občutek, morajo ukrepati tako, da se bodo stvari uresničile in da se bo ponovno vzpostavil občutek humanizma.

Kritike Matza: delikventi ne govorijo resnice

DEVIANTNOST - INTERAKCIONISTIČNI POGLED

Osredotoči se na interakcijo med deviantnimi osebami in tistimi, ki jih opredeljujejo kot deviantne. Proučuje, kako in zakaj so posamezniki in skupine označeni kot deviantni.

Interakcionistični pristop poudarja pomembnost pomenov, ki jih različni akterji vnašajo in razvijajo znotraj interakcijske situacije. Poudarjajo pomembnost dejavnikov znotraj posameznika. Posamezniki se ne odzivajo pasivno na zunanje sile: pred odločitvijo, kako se odzvati, dogodkom pripišejo pomene.

HOWARD S. BECKER - TEORIJA ETIKETIRANJA

Neko dejanje postane deviantno takrat, ko ga drugi kot takega zaznavajo in označijo. Tisti, ki imajo moč, da nalepijo etiketo, jih etiketirajo kot take. Etiketa je glavni status, ki vpliva na vse druge položaje, ki jih ima posameznik. Ko posameznik začne delovati v skladu z etiketo povzroči samoizpolnjujočo prerokbo.

Etiketa deviantnosti lahko vodi v nadaljnjo deviantnost in lahko celo spremeni posameznikovo pojmovanje svojega jaza tako, da ima že od začetka samega sebe za deviantno osebo.

Pomembni so tudi subjektivni pomeni, ki so pripisani izkušnjam. Posameznik v interakciji z drugimi interpretira fizične izkušnje, ki so posledica jemanja drog.

EDWIN M. LEMERT - ODZIV DRUŽBE - VZROK DEVIANTNOSTI

Bistvenega pomena je odziv družbe, saj je glavni vzrok deviantnosti.

Primarna deviantnost so deviantna dejanja preden so javno etiketirana.

Sekundarna deviantnost je odgovor posameznika ali skupine na odziv družbe. Trdi, da se morajo raziskave deviantnosti osredotočiti na sekundarno deviantnost, ki ima glavne posledice za posameznikov koncept jaza, za status v skupnosti in za prihodnja dejanja.

ERVING GOFFMAN - DEVIANTNOST IN INSTITUCIJA

Ob prihodu v institucijo se začne vrsta ponižanj. Proces ponižanja odvzame gojencem različne opore, ki so jim pomagale ohranjati nekdanje koncepte lastnega jaza. Namen takšnih standardiziranih procesov je prekinitev individualnosti in opredelitev gojenca kot pripadnika uniformirane množice. Ko je faza prihoda končana se začne proces ponižujočih doživljajev.

DEVIANTNOST IN INTERAKCIONISTIČNI POGLED - KRITIKA IN OCENA

V prvi vrsti kritike izpodbijajo interakcionistično definicijo deviantnosti. Druga kritika interakcionizma je, da mu ni uspelo pojasniti, zakaj posamezniki sploh storijo deviantna dejanja. Tretja pomembnejša kritika je ta, da je preveč determinističen, ker predpostavlja, da ko je oseba enkrat etiketirana, se bo njena deviantnost neizogibno poslabšala. Zadnja pomembna kritika je, da niso uspeli pojasniti, zakaj naj bi bili nekateri ljudje etiketirani bolj kot drugi in zakaj se nekatera delovanja protizakonita, druga pa ne.

DEVIANTNOST - FENOMENOLOŠKI POGLED

AARON V. CICOUREL - POGAJANJE ZA PRAVICO

Poudarja pomembnost načina, kako je zakon izvajan, pomembnost etiketiranja in raziskovanje subjektivnega stanja.

Odkrije tesno povezanost med družbenim razredom in delikventnostjo. Mnogi mladoletniki, ki so bili obsojeni zaradi kaznivih dejanj, so imeli očete, ki so bili fizični delavci. Na lestvici poklicev, ki je razdeljena na 7 razredov je ugotovil, da je bila 1/3 delikventov in razreda sedem.

Delikventi so proizvod predstavnikov družbenega nadzora. Določeni posamezniki so izbrani, obdelani in etiketirani kot deviantni. Pravica je posledica dogovarjanja v interakcijskem procesu. Ustvarjanje delikventov je odvisno od načina, kako so organizirane policija in službe za mladoletnike, od politike in pritiskov, ki jih nad njimi izvajajo lokalna občila in politiki.

TRADICIONALNI MARKSISTIČNI POGLEDI NA DEVIANTNOST

Moč imajo v veliki meri tisti, ki posedujejo in nadzirajo proizvodna sredstva. Kapitalistični ekonomski sistem generira kriminaliteto.

DEVIANTNOST - NEOMARKSISTIČNI POGLEDI

Za družbo so značilne skupine, med katerimi obstaja tekmovanje in konflikti v interesih. Kritični so do obstoječih kapitalističnih družb in se ukvarjajo z neenako porazdelitvijo moči in premoženja v teh družbah.

IAN TAYLOR, PAUL WALTON, JOCK YOUNG - NOVA KRIMINOLOGIJA

Ključ za razumevanje kriminalitete je v materialnih osnovah družbe. V neenakostih razredov so korenine kriminalitete. Podpirajo korenito preoblikovanje družbe.

Kriminalci se sami odločajo za kršitev zakona.

Popolna družbena teorija deviantnosti preučuje, kako je organizirana družba kot celota, kakor tudi način, kako se posamezniki odločijo storiti kazniva dejanja.

kako sta v družbi porazdeljena premoženje in moč

okolščine v katerih je bilo storjeno deviantno dejanje

upoštevati je treba samo deviantno dejanje

na kakšen način in zaradi kakšnih razlogov drugi pripadniki družbe reagirajo na deviantnost

odziv je treba pojasniti z vidika družbene strukture (kdo ima moč, kaj je bolj resno deviantno dejanje)

etiketiranje (raziskati je treba učinke etiket deviantnosti)

treba je razskovati odnos med temi različnimi vidiki deviantnosti, tako da se zlijejo skupaj v popolno teorijo

LEVIČARSKI REALIZEM

Aetiološka kriza: kriza pojasnjevanja.

Zanikajo pomembnost uličnih kaznivih dejanj, zanikajo, da so določeni tipi kriminalitete bolj značilni za etnične manjšine, domnevajo, da uradna statistika o povečanju kriminalitete odraža dejansko spremembo.

RAZLAGA KRIMINALITETE

Kriminaliteta ima korenine v družbenih okoliščinah in je tesno povezana z deprivacijo.

Prikrajšanost bo vodila v kriminaliteto samo tam, kjer je doživljana kot relativna deprivacija (prikrajšanost v primerjavi z drugimi podobnimi skupinami). Subkultura je kolektivna rešitev za probleme skupine. Marginalne skupine so tiste, ki nimajo organizacije, ki bi predstavljala njihove interese v političnem življenju.

8. POGlavJE: Religija

8.1. POGLEDI

RELIGIJA - FUNKCIONALISTIČNI POGLED

Proučuje religijo z vidika potreb družbe in se ukvarja s prispevkom religije pri zadovoljevanju teh potreb. S tega vidika družba zahteva določeno stopnjo družbene solidarnosti, vrednotni konsenz in harmonijo ter integracijo svojih delov.

EMILE DURKHEIM - SVETO IN POSVETNO

Vse družbe delijo svet na sveto in posvetno.

Religija je enoten sistem verovanj in praks, povezanih s svetimi stvarmi, to je s tistim, kar je oddvojeno in prepovedano. Totemizem: najpreprostejša in najbolj temeljna oblika religije. Pravilo eksogamije: člani se ne smejo poročiti znotraj klana. Totem je hkrati simbol boga in družbe, ker sta bog in družba eno. Čaščenje boga je čaščenje družbe. Družbeno življenje je nemogoče brez skupnih moralnih vrednot in prepričanj, ki tvorijo kolektivno zavest.

BRONISLAW MALINOWSKI

Religijo pojmuje kot krepitev družbenih norm in vrednot ter kot spodbujanje družbene solidarnosti. Ne pojmuje religije kot odražanja družbe kot celote, niti ne pojmuje religioznega rituala kot čaščenje same družbe. Identificira določena področja družbenega življenja, s katerim se ukvarja religija in na katere se obrača. To so situacije čustvenega stresa, ki ogrožajo družbeno solidarnost. Življenjske krize v vseh družbah obdaja religiozni ritual. Ritual zmanjša tesnobo tako, da daje zaupanje in občutek nadzora.

TALCOTT PARSONS

Človekovo delovanje usmerjajo in nadzirajo norme, ki jih daje družbeni sistem. Religija je del kulturnega sistema. Religija pomaga vzpostaviti konsenz, ki je potreben za red in stabilnost v družbi. Religija je usmerjena na določene probleme, ki se pojavljajo v vseh družbah (npr. smrt).

Religija z lajšanjem napetosti in frustracij, ki lahko razdrejo družbeni red, ohranja družbeno stabilnost.

Kritike funkcionalističnega pristopa: poudarja samo pozitivne vidike in se ne meni za disfunkcionalne vidike religije.

RELIGIJA - MARKSISTIČNI POGLED

Religija je iluzija, ki lajša trpljenje, ki ga povzročata izkoriščanje in odtujitev. Je niz mitov, ki opravičujejo in legitimirajo zapostavljenost podrejenega razreda in prevlado ter privilegije vladajočega razreda. Religija je opij za ljudstvo in je instrument zatiranja. Deluje kot mehanizem družbenega nadzora, saj ohranja obstoječi sistem in krepi razredne odnose. Pomaga ustvariti lažno razredno zavest, ki slepi pripadnike podrejenega razreda tako, da ne spoznajo svojega položaja in interesov.

BRYAN S. TURNER - MATERIALISTIČNA TEORIJA RELIGIJE

Religija je povezana s fizičnimi in ekonomskimi vidiki življenja, vendar nima univerzalne vloge v družbi in ni vedno del vladajočega razreda v družbi.

RELIGIJA - FENOMENOLOŠKI POGLED

PETER BERGER IN THOMAS LUCKMANN

Religija je proizvod pripadnikov družbe, ki subjektivno interpretirajo svet okoli sebe in mu dajejo pomen. Je eno najpomembnejših sredstev, ki jih uporabljajo ljudje, da kategorizirajo in osmišljajo fizični in družbeni svet.

Svet pomenov je družbena izpeljanka; proizvod družbe in v nasprotni smeri ponovno pomaga proizvesti družbo. Ne vključuje samo visokega nivoja filozofskih idej o smislu življenja, temveč tudi vsakdanje znanje, ki velja za samo po sebi umevno.

Svet pomenov zahteva neprestano legitimiziranje: potrebuje ponavljajoče se utrjevanje in upravičevanje.

Vsak svet pomenov je utemeljen na družbeni podlagi - socialni strukturi družbe - strukturi verodostojnosti. Če je ta uničena je uničen tudi svet pomenov.

RELIGIJA IN DRUŽBENE SPREMEMBE

RELIGIJA KOT KONZERVATIVNA SILA

Funkcionalisti in marksisti domnevajo, da religija deluje kot konzervativna sila in da so spremembe v družbi tiste, ki oblikujejo religijo in ne obratno.

MAX WEBER - PROTESTANTSKA ETIKA IN DUH KAPITALIZMA

V nekaterih okoliščinah lahko religija vodi k družbeni spremembi.

Protestantska etika: je bila asketska in je vzpodbujala vzdržanost od užitkov v življenju, preprost življenjski slog in strogo samodisciplino. Asketski protestantski način življenja je vodil k akumulaciji kapitala, vlaganju in ponovne vlaganju. Povzročil je zgodnje podjetništvo, ki se je uveljavilo pri ustvarjanju kapitalistične družbe.

Duh kapitalizma: je niz idej, etničnih načel in vrednot. Ni samo način, da se zasluži denar, temveč način življenja, s svojo etiko, dolžnostmi in obvezami.

9. POGlavJE: Moč, politika in država

UVOD

Sociologi razlikujejo med dvema oblikama moči:

oblast (avtoriteta) je oblika moči, ki je sprejeta kot legitimna

prisila je oblika moči, ki je tisti, ki so ji podrejeni, ne štejejo za legitimno

MAX WEBER - MOČ IN TIPI OBLASTI

Moč pomeni možnost, da se zgodi po tvoje, tudi če drugi nasprotujejo tvojim željam.

Karizmatična oblast: izhaja iz predanosti, ki jo podrejeni čutijo do voditelja.

Tradicionalna oblast: izhaja iz prepričanja v pravilnost vzpostavljenih običajev in tradicij.

Racionalno-legalna oblast: temelji na sprejemanju niza neosebnihih pravil.

STEVEN LUKES - RADIKALNI POGLED NA MOČ

Moč ima tri dimenzije ali vidike:

- odločanje (različni posamezniki ali skupne izražajo različne politične izbire in vplivajo na odločanje o različnih vprašanjih),
- neodločanje (preprečitev razprave ali sprejemanja odločitev o določenih vprašanjih),
- oblikovanje želja (manipuliranje z voljo in željami družbenih skupin, ki jo lahko prepričamo, da sprejme ali si celo želi položaj, ki je zanjo škodljiv).

Moč uporabljamo nad tistimi, ki jim njena uporaba škoduje ne glede na to, ali se zavedajo, da jim škoduje, ali ne.

DRŽAVA

Weber: država je človeška skupnost, ki si (uspešno) lasti monopol nad legitimno uporabo fizične sile na danem ozemlju.

MOČ - FUNKCIONALISTIČNI POGLED

TALCOTT PARSONS - KONCEPT VARIABILNE VSOTE MOČI

Moč je variabilna, saj lahko narašča ali upada. Za preživetje sistema je bistven vrednotni konsenz. Ker so cilji skupni vsem članom družbe, bo moč na splošno uporabljena v prid kolektivnim ciljem.

MOČ IN DRŽAVA - PLURALISTIČNI POGLED

Pluralizem je teorija, ki naj bi pojasnjevala naravo in porazdelitev moči v zahodnih demokracijah.

KLASIČNI PLURALIZEM

Moč izhaja iz prebivalcev kot celote. Sprejemajo koncept konstantne vsote moči (Weber). Obstaja konstantna količina moči, ki je porazdeljena med prebivalstvo v družbi. Zavračajo obstoj popolnega vrednotnega konsenza.

KLASIČNI PLURALIZEM - POLITIČNE STRANKE IN INTERESNE SKUPINE

Politična stranka je vsaka organizacija, ki imenuje kandidate za volitve v zakonodajno telo. Politične stranke so v demokratičnih družbah predstavniške zaradi naslednjih razlogov: javnost neposredno vpliva na strankarsko politiko, če obstoječe stranke delov

družbe ne zastopajo ustrezno, se bo pojavila nova stranka, stranke so odgovorne volilnemu telesu, stranke morajo pridobiti podporo različnih interesov v družbi.

Organizirane skupine državljanov, ki delujejo zunaj političnega sistema imenujemo interesne skupine ali skupine pritiska.

Interesne skupine glede na njihove cilje pogosto delimo na zaščitne skupine, ki varujejo interese posameznega dela družbe in podporne skupine, ki podpirajo posamezno zadevo.

PLURALIZEM - KRITIKA

Osredotočenje samo na odločanje, ni monopola nad močjo, predpostavljajo, da so preko ene ali druge skupine zastopani vsi pomembnejši interesi v družbi.

PLURALIZEM ELIT

Insiderske skupine: vlada jih sprejema kot legitimne predstavnike določenega interesa v družbi

Outsiderske skupine: vlada jih ne priznava in se z njimi ne posvetuje avtomatično.

MICHAEL MANN - VIRI DRUŽBENE MOČI

Družbe predstavljajo mnogovrstna družbeno-prostorska omrežja moči, ki se med seboj pokrivajo in križajo.

Moč je zmožnost zasledovanja in doseganja ciljev z obvladovanjem okolja: distribucijska moč (moč nad drugimi), kolektivna moč (uporabljajo jo družbene skupine).

Dva glavna načina uporabe moči:

- ekstenzivna moč (zmožnost organiziranja velikega števila ljudi na obsežnih ozemljih),
- intenzivna moč (zmožnost trdnega organiziranja in razpologanja z visoko stopnjo mobiliziranosti ali predanosti udeležencev).

Oblastno moč uporabljamo, ko izdajamo zavestna navodila in jim morajo slediti tisti, ki so jim namenjena; razpršeno moč pa brez dajanja ukazov, to pa povzroča vedenje, ki se zdi naravno ali moralno ali posledica samoumevnih skupnih interesov.

Viri moči: ekonomska moč (pomembna, vendar ne primarna), ideološka moč (moč nad idejami in verovanji), politična moč (zadeva aktivnosti držav), vojaška moč (zadeva uporabo fizične sile). (vsak vir moči je lahko neodvisen)

10. POGlavJE: Spol in družba

UVOD

Skoraj vse zgodnje raziskave in teoretične razprave, ki so se posebno ukvarjale s sociologijo splov, so se osredotočale na ženske in ženskost.

Biološki spol: fizične lastnosti (ang. sex)

Družbeni spol: termin s psihološko in kulturno konotacijo (gender)

Mnogi menijo, da so biološke razlike odgovorne za razlike v vedenju moških in žensk ter za vloge, ki jih igrajo v družbi.

GENETIKA IN EVOLUCIJA

LIONEL TIGER IN ROBIN FOX - ČLOVEŠKA BIOGRAMATIKA

Biogramatika je gensko pogojen program, ki vnaprej določa človeka, da se vede na določen način.

Moška in ženska biogramatika sta prilagojeni spolni delitvi dela v lovski družbi.

SOCIOBIOLOGIJA - EVOLUCIJA ČLOVEŠKEGA VEDENJA

Ljudje se razvijajo po načelu naravnega izbora (Darwin). Sociobiologi trdijo, da se ne razvijajo le fizične značilnosti, ampak tudi vedenje. Živalskemu in človeškemu vedenju vladajo genska navodila.

KRITIKE EVOLUCIJSKIH IN GENSKIH TEORIJ

Ni znanstvenega dokaza, da obstaja povezava med vzorci genskega dedovanja in človeškim obnašanjem.

BIOLOGIJA IN DELITEV DELA GLEDE NA SPOL

GEORGE PETER MURDOCK - BIOLOGIJA IN PRAKTIČNOST

Biološke razlike med spoloma so temelji delitve dela v družbi.

TALCOTT PARSONS - BIOLOGIJA IN EKSPRESIVNA ŽENSKA

Ekspresivna ženska: v družini ustvarja toplino, varnost in čustveno podporo.

JOHN BOWLBY - VEZ MED MATERJO IN OTROKOM

Za duševno zdravje je nujno potrebno, da dojenček in majhen otrok izkusita topel, intimen in stalen odnos s svojo materjo.

ANN OAKLEY - KULTURNA DELITEV DELA

Ekspresivna vloga gospodinje matere ni nujna za delovanje družinske celice - obstaja le ker je prikladna za moške.

družbene vloge so kulturno, ne pa biološko določene

ni nobenih opravil, ki jih opravljajo samo ženske (razen rojevanja)

biološke značilnosti ne omejujejo žensk, da bi opravljale določene poklice

materinska vloga je kulturna konstrukcija, otroci ne zahtevajo tesnega, intimnega in stalnega razmerja z likom ženske matere

DRUŽBENA KONSTRUKCIJA VLOG SPOLOV

Oakley: vloge spolov so ustvarjene kulturno in ne biološko. Ljudje se učijo vedenja, ki se pričakuje od moških in žensk v njihovi družbi. tega vedenja ne povzročajo prirojene značilnosti.

SOCIALIZACIJA IN DRUŽBENE VLOGE

Socializacija v modernih industrijskih družbah oblikuje vedenje fantov in deklet že od zgodnjih let dalje: manipulacija (mati se posveča dekletovim lasem in oblačenju v ženska oblačila), usmerjanje (dekleta dobijo punčke, fanti pa puške in avtomobilčke), verbalno apeliranje (ti si poreden fant, ti si pridna deklica - poudarjanje spola), različne aktivnosti (deklice vzpodbujajo, da se ukvarjajo z gospodinjstvom, fante pa z popraviljanjem).

DODELITEV SPOLA

Spol je družbeno konstruiran v smislu, da se vedenja moških in žensk naučimo, ne pa da je neizogibna posledica biologije. Dodelitev spola je odločitev, da na drugo osebo gledamo kot na moškega ali žensko - družbeno proizvedena na podoben način kot vloge spolov (Kessler in McKenna). Kakšnega spola je ta oseba pa se ugotovi po: vsebini in načinu govora, javnem fizičnem videzu, informacija, zasebnemu telesu.

NEENAKOST MED SPOLOMA

Radikalni feminizem: krivi moške za izkoriščanje žensk; družbo vidijo kot patriarhijo, družina je ključna institucija v moderni družbi, ki povzroča zatiranje žensk

Marksistični in socialistični feminizem: osnovni vir zatiranja žensk se jim ne zdijo samo moški temveč bolj kapitalizem, enako kot radikalne feministke menijo, da je neplačano delo žensk kot gospodinj in mater glavni način izkoriščanja

Liberalni feminizem: nihče nima koristi od obstoječih neenakosti med spoloma, strmiijo k postopnim spremembam v politične, gospodarskem in socialnem sistemu

Črnski feminizem: razvil se je iz nezadovoljstva z drugimi tipi feminizma, saj se ne posvečajo problemom črnskih žensk

11. POGLAVJE: Rasa, etničnost in nacionalnost

UVOD

Rasizem in konflikti med etničnimi in narodnostnimi skupinami so že dolgo značilnost človeških družb.

RASA

Biološke teorije o rasi poskušajo vzpostaviti odnos med fenotipom (fizične značilnosti) in genotipom (genske značilnosti).

MICHAEL BANTON - TEORIJE RASE

rasa kot rod (monogenetska teorija), ki pravi, da imajo vsi ljudje skupen izvor (Adam in Eva),

rasa kot tip (poligenetska teorija), ki pravi, da vsi ljudje nimajo skupnega izvora in da je človeštvo razdeljeno na ločene skupine,

rasa kot podvrsta (Darwinova evolucijska teorija).

HERBERT SPENCER - ČLOVEŠKE PODVRSTE IN DRUŽBENA EVOLUCIJA

Ideja o družbeni evoluciji. Mešanje ras lahko koristi družbi. Družbe lahko sestojijo iz ene rase, pogosto pa so mešanica več ras. Spencer razvije zapleteno shemo za kategoriziranje družb, ki temelji na tem, ali imajo kompleksno strukturo in ali so stabilne ali nestabilne:

- preproste družbe (enotno delujoča celota, ki ni razdeljena na različne dele, skupine, plemena),
- sestavljena družba (preproste skupine imajo skupne voditelje podrejene glavnemu vodji),
- dvojno sestavljene družbe (še bolj kompleksno zgrajene iz številnih sestavljenih družb, združenih pod eno samo vlado)

Najbolj kompleksne in torej najbolj razvite družbe med vsemi so bile trojno sestavljene družbe (stara Mehika, Asirski imperij, rimski imperij,...)

MIGRACIJE IN RASNI ODNOSI

MIGRACIJE IN ASIMILACIJA

Model imigrant-gostitelj: poskuša obravnavati odnose med dominantno gostiteljsko družbo in majhno imigrantsko družbo. Model poudarja stabilnost, skupne moralne vrednote ter počasno evolucijsko spremembo, ki vključuje proces prilagajanja. Imigrantska skupina se bo na koncu navadila na način življenja v gostiteljski družbi in se bo vanjo asimilirala.

ROBERT E. PARK: ODNOSI MED RASAMI IN MIGRACIJE

Centrifugalna razpršitev razprši ljudi iz nekoč koncentrirane populacije po svetu.

Centripetalna sila razpršene ljudi iz različnih skupin povezuje.

Medrasno prilagajanje sledi migracijam in osvajanju. Vključuje rasno tekmovanje, konflikte, akomodacijo in asimilacijo.

Tekmovanje je univerzalni biološki pojav, je boj za obstanek. Je boj skupin in posameznikov v ekološkem redu, konflikt pa je bolj med posamezniki v družbenem redu.

Akomodacija omogoča ljudem, da živijo in delajo v prijateljskih pogojih in ne zagotavlja, da bodo odnosi ostali harmonični.

Asimilacija nudi trajno rešitev problemov, ki jih ustvarjajo odnosi med rasami.

SHEILA PATTERSON - TEMNI TUJCI

Rasni položaj: jasna delitev med imigrantskimi skupinami.

Imigrantski položaj

Stopnje prilagoditve: akomodacija (minimalna prilagoditev in sprejemanje), integracija (pluralistična integracija je stopnja, kjer se prihajajoča skupina v celoti prek svojih organizacij prilagaja na stalno pripadnost družbi, ki jo sprejema predvsem v gospodarskem in javnem življenju) in asimilacija (popolna prilagoditev imigrantov ali manjšinske skupine v družbi).

JOHN RICHARDSON IN JOHN LAMBERT - KRITIKA MODELA IMIGRANT-GOSTITELJ

Definirata štiri glavne napake omenjenega modela:

- nejasnost glede položaja različnih stopenj (včasih velja za neizogibno, da bo družba stopala skozi vse te stopnje s postopnim premikanjem proti asimilaciji)
- dvomita v predpostavke, da je asimilacija zaželena (migrantska skupina se hoče, ali naj bi se hotela, odreči svoji kulturi in se popolnoma integrirati v družbo gostiteljico)
- model namenja premalo pozornosti rasizmu kot vzroku za etnični konflikt in neenakost (gostitelji so bili vzgojeni, da gledajo na prišleke stereotipno in imajo do njih sovražen odnos)
- ni nujno, da v družbi gostiteljici obstaja konsenz (skrije razlike med moškimi in ženskami ter različnimi razredi pa tudi med etničnimi skupinami, zanemarja kulturno raznolikost in raznovrstnost vrednot, ki sta med gostitelji že lahko navzoči)

STEPHEN CASTLES IN GODULA KOSACK - MARKSISTIČNI POGLED NA MIGRACIJE

Migracije je treba preučevati v okviru mednarodnega kapitalističnega sistema. Migrantom v različnih državah so skupni: podrejeni položaj na trgu delovne sile, koncentriranje v revnih območjih in slaba prebivališča,

pomanjkanje izobraževalnih možnosti, razširjeni predsodki in diskriminacija s strani nižjih slojev in oblasti.

Trdita, da migracije izvirajo iz mednarodnega ekonomskega sistema. Poleg tega, da imigracije služijo interesom vladajočega razreda, ko zmanjšujejo plače, pomagajo ohranjati oblast vladajočega razreda v kapitalističnih družbah.

TEORIJE O RASIZMU

PSIHOLOŠKE TEORIJE RASIZMA

Frankfurtska šola: rasizem je značilnost abnormalne manjšine v populaciji in ta abnormalnost, ki povzroča rasizem je psihološka.

Avtoritarna osebnost: osebnost, ki je vključena v stereotipno mišljenje, sadizem, izkazovanje moči in slepo priznavanje vsega, kar se zdi močno.

Kritike psiholoških teorij: psihološke teorije predpostavljajo, da so rasizem in predsodki omejeni na majhno število abnormalnih posameznikov. Mnoge teorije trdijo, da je rasizem proizvod kulture ali ekonomskega sistema družbe in torej ni omejen na manjšino posameznikov.

OLIVER C. COX - MARKSISTIČNA TEORIJA RASIZMA

Etnične skupine so katerekoli posebne družbene skupine, ki živijo tekmovalno v odnosu nadvlade ali podrejanja glede na nekatere druge ljudi ali ljudstva znotraj ene države ali ekonomskega območja. Lahko bi jih razdelili glede na kulturo ali glede na taso.

Rase prepoznavamo glede na fizične značilnosti.

Rasizem je skupek prepričanj, namenjenih upravičevanju in s tem ohranjanju izkoriščanja neke skupine s strani druge.

Kritike Coxa: mnogi se ne strinjajo z njim, da je rasizem povezan s kapitalizmom in kolonializmom.

BIRMINGHAMSKI CENTER ZA SODOBNE KULTURNE ŠTUDIJE - NEOMARKSISTIČNA TEORIJA RASIZMA

Strinjajo se s Coxom, da je na rasizem vplival kolonializem in z drugimi marksističnimi avtorji, da je povezan z izkoriščanjem priseljske delovne sile v kapitalističnih družbah.

Novi rasizem: poudarja kulturne razlike med etničnimi skupinami.

NACIONALIZEM IN IDENTITETA

NACIONALIZEM

B. Anderson: narod je zamišljena (mnogi člani majhnega naroda se nikoli ne srečajo ali slišijo med seboj, pa vendar čutijo, da pripadajo eni skupnosti) politična skupnost - v svojem bistvu omejena (narod vključuje samo ljudi, ki jih šteje za svoje pripadnike) in suverena (nacionalizem išče in slavi neodvisnost in samoupravo skupine ljudi).

B. Anderson: rasizem temelji na sanjah o večni kontaminaciji, skupini ljudi pripisuje trajne, biološke značilnosti; nacionalizem ne obsoja posameznikov, da naj bi neizogibno pripadali neki določeni skupini ljudi. Nacionalizem temelji na prepričanju, da bi neka skupina ljudi morala imeti svojo državo.

IMMANUEL WALLERSTEIN - SVETOVNI SISTEM IN ČLOVEŠTVO

Ljudje imajo v sodobnem svetu dvoumne identitete. Ljudje iz iste skupine bodo različno odgovarjali, ko jih vprašamo o njihovi čuti identitete.

Človeštvo je rasa (genska kategorija, ki ima vidno fizično obliko) + narod (sociopolitična kategorija, povezana z dejanskimi ali potencialnimi mejami države) + etnična skupina (kulturna kategorija, ki naj bi imela neko določeno vedenje, ki se prenaša iz generacije na generacijo in ni povezana z državnimi mejami).

Razvoj kapitalizma je povzročil razvoj svetovnega sistema. Kapitalistična ekonomija se je postopoma razširila tako zelo, da je vsak kotiček sveta postal del mednarodnega gospodarstva. Le-to še vedno temelji na izkoriščanju nekaterih delov sveta: osrednja območja, tista, ki so najbolj razvita, izkoriščajo periferna območja, ki so se razvila bolj daleč od središč kapitalistične ekonomske moči.

STUART HALL - MI MEŠANCI

Trdi, da ima kapitalizem nasprotujoče učinke; ustvaril je nacionalno državo in z njo nacionalizem, v zadnjem času pa kapitalizem sproža tudi sile, ki spodkopavajo nacionalne strukture. Na eni strani je globalna narava sveta ustvarila transnacionalne imperitive, po drugi strani pa se zdi, da je globalizacija vodila v krepitev lokalne zvestobe in identitete.

13. POGlavJE: Metodologija

V sociologiji obstajata dve osnovni tradiciji:

tista, ki zagovarja uporabo znanstvenih in običajno kvantitativnih metod (numerične statistične metode),

tista, ki podpira uporabo bolj humanističnih in kvalitativnih metod.

ZNANSTVENA KVANTITATIVNA METODOLOGIJA

POZITIVIZEM, DURKHEIM IN SOCIOLOGIJA

Pozitivizem pravi, da je treba sociološko obravnavo omejiti na pojave, ki jih je možno opazovati in neposredno meriti.

Durkheim: Sociologi naj se omejijo na proučevanje družbenih dejstev (1). Temeljno pravilo je obravnavati družbena dejstva kot stvari. To pomeni, da je treba sisteme verovanj, običaje in institucije družbe - dejstva družbenega sveta - obravnavati kot stvari, in sicer na enak način kot predmete in dogodke naravnega sveta. Menil pa je, da družbena dejstva ne sestojijo samo iz tistih stvari, ki jih je mogoče neposredno opazovati in meriti. Družbena dejstva vključujejo pojave kot so sistemi varovanj, običaji in institucije družbe.

Družbeni svet je možno na objektivni način klasificirati (statistični podatki - 2). Z uporabo teh kvalifikacij je mogoče prešteti nize družbenih dejstev, ki jih je mogoče opazovati, in tako izdelati statistike.

Korelacija (3) je tendenca dveh ali več stvari, da se pojavljajo skupaj in lahko pomeni intenzivnost zveze med njimi.

Iskanje vzorčnih zvez (4). Če obstaja med dvema ali več vrstami družbenih pojavov močna korelacija, lahko pozitivistični sociolog domneva, da eden od teh pojavov povzroči, da se zgodi drugi. Vendar to ni nujno in pomembno je, da podatke skrbno analiziramo pred oblikovanjem takšnega sklepa.

Multivariantna analiza pomeni, da skušamo izolirati učinek posamezne neodvisne variable na odvisne variable. Z multivariantno analizo lahko dokažemo vzorčne zveze med dvema ali več variablami. Če to preverijo v različnih kontekstih lahko odkrijejo zakonitost človeškega vedenja (temeljni cilj pozitivizma).

Zagovarjajo induktivno metodologijo, pri kateri gre najprej za zbiranje podatkov in kasneje za postavljanje hipotez.

KARL POPPER - OVRGLJIVOST IN DEDUKCIJA

Deduktivna metoda začne s teorijo (hipotezo) in jo testira glede na opažanja.

INTERPRETATIVNA IN KVALITATIVNA METODOLOGIJA

Kvantitativni podatki so podatki v številčni obliki. V primerjavi z njimi so kvalitativni podatki navadno predstavljeni z besedami.

Interpretativni pristop zagovarjajo sociologi, ki zagovarjajo interpretacijo družbenega delovanja. Sklepajo, da je celotno bistvo sociologije interpretacija družbenega delovanja. Družbeno delovanje lahko razumemo z interpretacijo pomenov in motivov, na katerih temelji. Interpretativni sociologi zavračajo uporabo naravoslovnih metod. Menijo, da je predmet družboslovnih ved v temelju drugačen od predmeta naravoslovja. Naravoslovje se ukvarja s stvarmi.

MAX WEBER

Sociologijo opredeli kot preučevanje družbenega delovanja. Delovanje je družbeno, ko upošteva druge pripadnike družbe.

Weber je menil, da je za razlago družbenega delovanja potrebno razumevanje pomenov in motivov, na katerih temelji človeško vedenje. Sociolog mora interpretirati pomene, ki jih akterji sami pripisujejo svojim dejanjem.

SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM

Statistični podatki ne zagotavljajo nobenih večjih vpogledov v človeško vedenje. Človeško vedenje v veliki meri usmerjajo notranji procesi, s katerimi si ljudje razlagajo svet okoli sebe in pripisujejo pomene svojim lastnim življenjem.

FENOMENOLOGIJA

Zavračajo možnost izdelave vzorčnih razlag človeškega vedenja. Ne verjamejo, da je možno svet objektivno meriti. Človeška bitja osmišljajo svet tako, da mu določajo pomene in klasifikacije. Ti pomeni in klasifikacije tvorijo družbeno realnost. Onstran teh subjektivnih pomenov ni nobene objektivne realnosti.

SOCIOLOGIJA SAMOMORA

DURKHEIM - SAMOMOR: SOCIOLOŠKA ŠTUDIJA

Vrste samomorov: egoistični (posledica posameznikove nezadostne integriranosti v družbo), anomični (ko družba posameznikov ne uravnava (regulira) v zadostni meri, to se zgodi, ko se tradicionalne norme in vrednote zaradi nagle družbene spremembe razkrojijo, kar pri posameznikih ustvarja negotovost, saj postajajo družbene smernice za vedenje vse bolj nejasne), altruistični (posameznik žrtvuje svoje življenje za druge), fatalistični (pretirana regulacija, samomor oseb, katerih lastnosti so neusmiljano blokirane in hrepenenja nasilno zatrta zaradi moreče discipline).

JEAN BAECHLER - SAMOMOR KOT REŠEVANJE PROBLEMA

V samomoru vidi način odzivanja na problem in poskus njegovega reševanja. Loči štiri glavne vrste samomorov: odrešilni samomor (beg pred neznosnimi situacijami, žalost zaradi izgube nečesa posebnega, samokaznovanje) agresivni samomor (maščevalni, kriminalni, izsiljevalski, roteči), samomori zaobljubljenih (doseganje nečesa, kar žrtev samomora posebno ceni - žrtvovanje) skurilni samomor (odločanje za premišljena tveganja - božja sodba, igra)

KRITIKE INTERPRETATIVNIH TEORIJ

Ni razloga za prepričanje, da so interpretacije bolj zanesljive od statistik.

J. MAXWELL ATKINSON - ODKRIVANJE SAMOMORA

Nekateri fenomenologi popolnoma zavračajo znanstvene in kvantitativne metode. Atkinson ne sprejema mnenja, da obstaja resnična samomorilnost kot objektivna realnost.

Kritike fenomenologije: kot fenomenologi kritizirajo statistike za raziskovanje samomorov, češ da niso nič več kot osebna interpretacija mrliških oglednikov, lahko kritiziramo fenomenologe, da je Atkinsonova študija le interpretacija posameznega sociologa.

STEVE TAYLOR - ONSTRAN POZITIVIZMA IN FENOMENOLOGIJE

Taylorjeva teorija temelji na poskusih odkrivanja osnovnih struktur in vzročnih procesov, ki jih ni mogoče opazovati. Ta vrsta pristopa temelji na realističnem pojmovanju znanosti.

Vrste samomorov:

1. *Ektopični ali vase usmerjeni:*

- submisivni samomor (oseba je prepričana o sebi in o svojem življenju, verjame, da je njeno življenje dejansko končano in se že vidi mrtvo),
- tanatacijska vrsta samomora (oseba je o sami sebi negotova)

2. *Simfizični ali k drugim usmerjeni:*

- samomor žrtve (oseba je prepričana, da so ji drugi naredili življenje neznosno; krivdo za svojo smrt pripisuje drugim, tako da se bodo čutili krive in jih bodo obsojali drugi pripadniki družbe),
- samomor ali poskus samomora rotečega (posledica občutka negotovosti samomorilca glede odnosa drugih do njega)

PRIMARNI VIRI

Primarni viri informacij sestojijo iz podatkov, ki jih raziskovalci zberejo med svojim delom. Podatki, ki jih raziskovalci zberejo z uporabo vprašalnikov, vodenjem intervjujev ali izvajanjem opazovanja z udeležbo.

Sekundarni viri informacij sestojijo iz podatkov, ki že obstajajo. Uradne statistike, izdelke množičnih občil, dnevnike, pisma, vladna poročila, delo drugih sociologov in zgodovinska ter sodobna pričevanja.

VRSTE VZORČENJA

Slučajno vzorčenje: raziskovalec zagotovi, da ima vsaka enota vzorčenja enako možnost, da bi bila izbrana in s tem vključena v raziskavo. Pogosto dosežemo to z dodeljevanjem številke vsaki enoti vzorčenja in izbiranjem pripadnikov vzorca, tako da uporabljamo tabelo slučajnih števil.

Sistematično vzorčenje: izberemo recimo vsako deseto številko na seznamu.

Stratificirano slučajno vzorčenje: vključuje delitev okvira vzorčenja v skupine, da bi zagotovili reprezentativnost vzorca. Raziskovalec opredeli pomembne variable, ki jih je treba kontrolirati, in razdeli enote vzorčenja po različnih skupinah glede na te variable (npr. spol, razred).

Kvotno vzorčenje: omogoča raziskovalcu, da variable nadzira brez okvira vzorčenja. ko uporabljamo kvotno vzorčenje, povemo anketarjem, koliko respondentov s posameznimi lastnostmi naj intervjujajo, tako da bo celoten vzorec odražal lastnosti populacije kot celote.

Večstopenjsko vzorčenje: vključuje izbor vzorcev iz drugega vzorca. Pogosto ga uporabljamo pri javnomnenjskih anketah o volilnih namerah.

Vzorčenje z dodajanjem: uporaba osebnih stikov za izgradnjo vzorca skupine, ki naj bi jo proučevali.

ŠTUDIJE PRIMEROV IN ŽIVLJENJSKE ZGODBE

Študije primerov: podrobno proučevanje enega samega primera neke stvari.

Življenjske zgodbe: celotna študija se ukvarja z življenjem enega samega posameznika.

Pilotne študije: predhodna študija v majhnem obsegu, izvedena pred glavno raziskavo, da bi preverila izvedljivost ali izboljšala načrt raziskave

Obsežne družbene raziskave: raziskovalni projekti, ki zbirajo standardizirane podatke o velikem številu ljudi.

Vprašalnik: seznam vnaprej pripravljenih vprašanj. V raziskavi z vprašalnikom so respondentom zastavljena enaka vprašanja v enakem vrstnem redu, tako da lahko zberemo enake informacije o vsakem posamezniku vzorca. Izdelovanje vprašalnikov: vzpostavimo operacionalno definicijo (razbitje pojma na različne sestavine ali dimenzije), izberemo indikatorje za vsako sestavino, indikatorje za vsako dimenzijo postavimo v obliko vrste vprašanj.

Intervju: lahko so različnih oblik, odvisno od tega, kako so strukturirani. Popolnoma strukturiran intervju je preprosto vprašalnik, nestrukturiran intervju pa je v obliki pogovora, ko nima spraševalec nobenih vnaprej določenih vprašanj.

Etnografija je proučevanje načina življenja. Kot sredstvo za zbiranje podatkov uporablja opazovanje z udeležbo.

Longitudinalne ali panelne študije: proučevanje nečesa v daljšem časovnem obdobju. Z uporabo panela je lahko raziskovalec prepričan, da izmerjene spremembe v stališčih niso posledica sprememb v sestavini vzorca. Izvirajo iz razširjenih raziskav o stališčih.

SEKUNDARNI VIRI

URADNE STATISTIKE

Etnometodologi in fenomenologi zavračajo uporabo statistik za merjenje ali ugotavljanje vzrokov družbenih dejstev. Domnevajo, da so statistike rezultat pomenov in predpostavk, na katere se zanašajo tisti, ki so jih oblikovali. Vendar pa fenomenologi mislijo, da so statistike pomembne, saj lahko preučujejo, kako so bile narejene.

Konfliktni pogledi sklepajo, da uradne statistike niso niti trdna dejstva niti subjektivni pomeni. Sestojijo iz informacij, ki jih oblastne strukture v družbi sistematično popačijo.

ZGODOVINSKI VIRI

Za proučevanje družbenih sprememb, ki potekajo v daljšem časovnem obdobju. Obdobje, ki ga lahko sociološka študija pokrije z uporabo primarnih virov, je omejeno in pretekli dogodki so lahko pomembni za razumevanje nastanka sodobnih vzorcev družbenega življenja. Eno od področij, pri katerem so zgodovinski viri pomembni, je proučevanje družinskega življenja.

VLADNA POROČILA

Oblikujejo jih zato, da bi trenutno vlado oskrbovala z informacijami o aktualnih dogodkih in vprašanjih. So zmes kvalitativnih in kvantitativnih podatkov. Omogočajo dostop do podatkov v merilu, v kakršnem jih sociologi ne morajo sami zbirati. Čeprav so nedvomno uporabna, takšna poročila ne zagotavljajo podatkov, ki bi jih sociologi potrebovali za testiranje hipotez. Poleg tega lahko odkritja poročil odražajo stališča tistih, ki so bili odgovorni za njihovo pripravo

ŽIVLJENJSKA DOKUMENTACIJA

Ustvarjajo jo posamezniki, beleži pa podrobnosti, ki jih izkušajo in njihova dejanja v družbi. predvsem je kvalitativna in lahko ponudi vpogled v subjektivna stanja ljudi.

MNOŽIČNA OBČILA IN ANALIZA VSEBINE

Velik del množičnih občil je netočen.

John Scott določi kriterije za ocenjevanje sekundarnih virov:

avtentičnost (kako pristen je dokument),
verodostojnost (obseg popačenosti resničnosti v dokumentu),
reprezentativnost (kako tipični ali netipični so rezultati),
pomen (sposobnost raziskovalca, da dokument razume).

TRIANGULACIJA ALI METODOLOŠKI PLURALIZEM

Triangulacija: kombinacija metod (kvalitativne in kvantitativne)

SOCIOLOGIJA IN ZNANOST

DRUŽBENI KONTEKST ZNANOSTI

Rekonstruirana logika: sestoji iz metod in postopkov, za katere znanstveniki trdijo, da jih uporabljajo.

Uporabljena logika: kaj znanstveniki med svojim raziskovanjem v resnici počnejo, kar pa se lahko precej razlikuje od njihove rekonstruirane logike.

THOMAS KUHN - PARADIGME IN ZNANSTVENE REVOLUCIJE

Paradigma sestoji iz niza prepričanj, skupnih skupini znanstvenikov, o tem, kako je naravni svet zgrajen, kaj velja za resnično in veljavno znanje, kakšno vrsto vprašanja je treba zastaviti in kakšni vrsti postopkov je treba slediti, da bi na ta vprašanja odgovorili. Paradigma je celotna teorija in okvir, v katerem znanstveniki delujejo. Določa, katera opažanja zbiramo, kako jih zbiramo ter kako analiziramo in pojasnujemo.

Kritike Kuhna: opisuje le naravoslovje, za sociologijo pa njegovi pogledi niso bistveni.

14. POGlavJE: Sociološka teorija

Teorija je niz idej, ki nekaj razlagajo. Sociološka teorija je niz idej, ki razlagajo družbo.

Strukturalni pogledi (analizirajo družbo kot celoto; funkcionalizem in marksizem) in teorije družbenega delovanja (družbo razumejo kot produkt človeške dejavnosti; simbolični interakcionizem, etnometodologija, Weber)

Funkcionalizem: strukturalni pogled; predpostavka o funkcionalnih predpogojih ali temeljnih potrebah; poudarjajo raven harmoničnega ujemanja različnih prvin družbene strukture.

Marksizem: strukturalni pogled; družba temelji na ekonomski bazi oz. infrastrukturi, nad katero se dviguje nadstavba; delitev na družbene razrede, ki so potencialno drug z drugim v konfliktu; poudarjajo pomanjkanje ujemanja med različnimi deli, posebno med družbenimi razredi in tako postavljajo v ospredje možnosti družbenih konfliktov.

Max Weber: zagovarja teorijo družbenega delovanja; dokazuje, da so lahko poleg razredov med seboj za redke družbene vire v konfliktu še mnoge druge skupine.

Simbolični interakcionisti: skušajo razložiti človeško vedenje in družbo s proučevanjem načinov, kako ljudje interpretirajo delovanja drugih, razvijajo svoje koncepte jaza in svojo samopodobo ter delujejo glede na pomene; družbena struktura je v odzivanju na interakcije nejasna in stalno spremenljiva.

Etnometodologija: se najbolj umika od strukturalnega pristopa; zanika obstoj družbene strukture kot take; družbeni svet sestoji iz definicij in kategorizacij, ki jih postavljajo pripadniki družbe.

FUNKCIONALIZEM

Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Talcott Parsons.

Družbo vidi kot sistem, sklop medsebojno povezanih delov, ki skupaj tvorijo celoto. Družba ima neke temeljne potrebe, ki jih mora zadovoljiti, če želi še naprej obstajati. Te temeljne potrebe imenujemo funkcionalni predpogoji.

EMILE DURKHEIM

Dokazuje, da ima družba svojo lastno realnost nad posamezniki, ki jo sestavljajo in onstran njih.

Skupna prepričanja in občutja prehajajo na posameznika in oblikujejo njegovo zavest.

Družbeni red je najpomembnejši funkcionalni predpogoj. To je potrebno zaradi človeške narave - "homo duplex" - domneva da ima človeška narava dve strani. ena stran je sebična in egoistična. To neizbežno pomeni, da os nagnjeni k skrbi za lastne interese, kar otežuje njihovo integriranost v družbo. Druga stran pa je sposobnost, da verujejo v moralne vrednote. Družba mora uporabiti to stran, d bi lahko bilo družbeno življenje mogoče.

Da družbeno življenje lahko dosežemo, mora biti navzoča kolektivna zavest, ki je sestavljena iz skupnih verovanj in občutkov. Brez družbenih obveznosti, podprtih z moralno silo, ne bi bilo sodelovanja in recipročnosti, ki ju zahteva družbeno življenje.

Religija simbolizira družbo, ki s tem postane sveta. Opravlja funkcijo zadovoljevanja bistvenih pogojev družbenega življenja.

TALCOTT PARSONS

Za družbeno življenje sta značilna vzajemna korist in miroljubno sodelovanje bolj kot vzajemno sovraštvo in uničevanje. Temelj reda v družbi nudi le zavezanost skupnim vrednotam. Vrednotni konsenz tvori temeljno integrativno načelo v družbi, ki jo razume kot sistem. Iz skupnih vrednot izhajajo skupni cilji.

Dokazuje, da ima vsak družbeni sistem štiri temeljne funkcionalne predpogoje: adaptacijo (odnos med sistemom in njegovim okoljem), doseganje ciljev (potreba vseh družb, da postavijo cilje, h katerim je usmerjena družbena aktivnost), integracijo (nanaša se na urejanje konflikta) in vzdrževanje vzorcev (nanaša se na vzdrževanje temeljnih vrednot, institucionaliziranih v družbi).

Družbena sprememba je proces družbene evolucije od preprostih h kompleksnim oblikam družbe. Primarna gonilna sila so spremembe v adaptaciji.

Družbena evolucija vključuje proces družbene diferenciacije. Institucije in vloge, ki oblikujejo družbeni sistem, postajajo vse bolj diferencirane in specializirane z vidika svoje funkcije. Ta problem se rešuje s posplošitvijo vrednot. Vrednote postanejo bolj splošne in razpršene, manj specifične in partikularne. Tako se s pomočjo posplošenih vrednot družbena integracija in red ohranjata kljub naraščajoči družbeni diferenciaciji.

ROBERT K. MERTON

Postulat funkcionalne enotnosti družbe pravi, da je vsak del družbenega sistema funkcionalen za celoten sistem.

Postulat univerzalnega funkcionalizma pravi, da imajo vse standardizirane družbene in kulturne oblike pozitivne funkcije. Merton dokazuje, da je ta trditev lahko napačna in meni, da bi funkcionalistična analiza morala izhajati iz predpostavke, da je lahko vsak del družbe funkcionalen, disfunkcionalen ali nefunkcionalen.

Postulat nepogrešljivosti pravi, da so določene institucije ali družbene ureditve nepogrešljive za družbo.

Dele družbe je treba analizirati z vidika njihovih učinkov ali posledic na družbo kot celoto ter na posameznike in skupine v družbi.

FUNKCIONALIZEM - KRITIKA

- Teleološka razlaga: pravi, da obstajajo deli sistema zaradi koristnih posledic, ki jih imajo za sistem kot celoto.
- Ocenjevanje učinkov družbenih institucij: težko je ugotoviti, da je čisti učinek neke institucije za družbo koristen.
- Vrednotni konsenz: konsenz je predpostavljen, ni pa dokazano, da obstaja; stabilnost družbe je lahko posledica odsotnosti kot pa prisotnosti konsenza; konsenz sam po sebi ne vodi nujno v družbeni red.
- Determinizem: človeško vedenje je prikazano kot deterministično s strani sistema.
- Prisila in konflikt: Parsons poudarja pomen ciljev in vrednot, ki jih ljudje zasledujejo, ne definira pa čigavi cilji in vrednote so to.

KONFLIKTNI POGLEDI

Prevezemajo strukturalni pristop.

Prevezemajo idejo, da v družbi obstajajo različne skupine, ki imajo različne interese.

Družbene ureditve težijo k temu, da koristijo enim skupinam na račun drugih. Ker so interesi različni je možnost konflikta vedno navzoča. Poudarjajo pomen tekmujočih skupin.

Karl Marx in Max Weber

MARKSIZEM

Ljudje so proizvajalci in hkrati tudi proizvod družbe. Družbo lahko oblikujejo s svojimi dejanji. Družba oblikuje celoto, ki jo lahko le tako razumemo. Različni deli družbe so med seboj povezani in vplivajo drug na drugega. Ekonomski dejavniki imajo primaren vpliv in v veliki meri oblikujejo ostale vidike družbe.

Marxov pogled na zgodovino temelji na dialektiki. Predstavlja boj nasprotij, konflikt med protislovji. Ker daje Marx prednost ekonomskim dejavnikom njegov pogled pogosto označujemo kot dialektični materializem.

Temeljno protislovje v človeški družbi nastane zaradi nastanka osebne lastnine in še posebej zasebne lastnine proizvodnih sredstev.

Odtujitev ali alienacija je položaj, v katerem se zdijo človeške stvaritve kot tuji objekti.

Razredne delitve so posledica različnih odnosov pripadnikov družbe do proizvodnih sredstev. Strukturo vseh družb si lahko predstavljamo v smislu poenostavljenega dvorazrednega modela, ki sestoji iz vladajočega in podrejenega razreda. Vladajoči razred dolguje svojo oblast svoji lastnini in nadzoru nad proizvodnimi sredstvi.

MARKSIZEM - KRITIKA

Zgodovina ni potrdila Marxovih pogledov na smer družbene spremembe.

Razredna struktura kapitalistične družbe se ne polarizira, temveč postaja vse bolj zapletena in diferencirana. Med proletariatom in buržoazijo se je razvil srednji razred, ki se vztrajno povečuje.

Včasih elementi družbene nadstavbe igrajo pomembno vlogo pri usmerjanju družbene spremembe.

Teoretiki elit so dokazovali, da zagotavlja temelj oblasti nadzor nad mehanizmi vladanja, ne pa lastništvo proizvodnih sredstev.

NEOMARKSIZEM

ANTINIO GRAMSCI

Lastništvo proizvodnih sredstev ni zadostno jamstvo, da bi imel vladajoči razred monopol nad oblastjo v družbi. Vladajoči razred se mora aktivno truditi, da bi vzdrževal svoje vodstvo in pridobil podporo drugih članov družbe.

Več pomena daje delitev tako med razredi kot v razredih.

FRANKFURTSKA ŠOLA IN JURHEN HABERMAS

Dokazuje, da lahko država v deželah poznega kapitalizma posega v gospodarstvo na načine, ki lahko propad ekonomskega načina za nedoločen čas odložijo. Država je sedaj vključena v gospodarsko življenje in je sama postala del ekonomske baze družbe. Ne more podpirati ekonomije in hkrati zatrjevati, da deluje v interesu vseh. Država bi nazadnje vedno delovala v interesih buržuazije in se odločila za zagotavljanje stabilnosti v ekonomiji, na kateri temelji moč buržuja.

NEOMARKSIZEM - KRITIKA

Neomarksisti ne znajo določiti, kdaj in v kakšnih okoliščinah so v oblikovanju družbe bolj pomembni kulturni ali ekonomski dejavniki.

KONFLIKTNA TEORIJA - Max Weber

Dokazoval je, da lahko obstajajo v dveh glavnih razredih številne delitve, odvisne od tržnega položaja posameznikov. Ljudi, tako kot njihov ekonomski položaj, lahko delijo tudi njihov statusni položaj in politični interesi.

RALPH DAHRENDORF - OBLAST IN KONFLIKT

Trdi, da sta dva glavna razreda daleč od tega, da bi se polarizirala, temveč se dogaja nasprotno. Narasel je delež kvalificiranih in polkvalificiranih delavcev, kot je narasla tudi velikost novega srednjega razreda beloovratniških delavcev, kot so pisarniški delavci, medicinske sestre in učitelji. Neenakosti v dohodku in premoženju so se zmanjšale, deloma zaradi sprememb v družbeni strukturi deloma zaradi ukrepov države. Družbena mobilnost je postala bolj vsakdanja in pretrgala se je zveza med lastništvom in nadzorom v industriji.

Oblast je legitimna moč pripisana posameznemu položaju posamezne družbene vloge v organizaciji.

Kritika Dahrendorfa: družbo prikazuje, kot da je sestavljena iz toliko različnih skupin, ki so vse med seboj v konfliktu, da si težko ustvarimo jasno podobo o tem, kako deluje.

INTERPRETATIVNI POGLEDI IN TEORIJE DRUŽBENEGA DELOVANJA

MAX WEBER

Družbeno delovanje je delovanje, ki ga izvaja posameznik in mu oseba pripisuje pomen; delovanje, ki upošteva delovanje drugih in se usmerja na tak način. Delovanje o katerem oseba ne razmišlja ni družbeno delovanje.

Asketski protestantizem je starejši od kapitalizma in ga najdemo skoraj izključno v tistih državah, ki so postale kapitalistične.

Moderne družbe so podvržene procesu racionalizacije, saj sta postala afektivno ali emocionalno delovanje in delovanje, ki ga usmerjata običaj in tradicija, manj pomembna.

Pomembni so tako materialni dejavniki, kot verovanja. Menil je, da se lahko religiozna verovanja razvijejo čisto neodvisno od materialnih dejavnikov, npr. skozi teleološke razprave v cerkvi. Po drugi strani pa bodo nova verovanja sprejeta le, če bodo lahko v danih okoliščinah uspela.

Kritika Webra: obtožujejo ga metodološkega individualizma. Weber je pripravljen obravnavati družbene sile in pritiske, kot da bi jih lahko pojasnili kot delovanja in namene dozdevno izoliranih posameznikov.

SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM

Razlaga družbenega delovanja z vidika pomenov, ki mu jih pripisujejo posamezniki.

GEORGE HERBERT MEAD

Človeško mišljenje, obnašanje in izkušnje so v svojem bistvu družbeni.

Družbeno življenje lahko poteka samo, če so pomeni simbolov v veliki meri skupni članom družbe.

Človeška interakcija je stalen proces interpretacije, pri katerem vsakdo prevzema vlogo drugega.

V procesu prevzemanja vlog se razvije koncept jaza. S postavljanjem sebe v položaj drugih lahko ponovno gledamo sebe.

Play stopnja: otroci igrajo vloge, ki niso njihove.

Game stopnja: pri tem začno otroci gledati nase z vidika drugih udeležencev ("posplošeni drugi").

Ljudje aktivno ustvarjajo družbeno okolje, hkrati pa jih to okolje oblikuje.

HERBERT BLUMER

Na družbo je treba gledati kot na nenehen proces interakcije.

Delovanje je do neke mere strukturirano in rutinizirano. V večini situacij, v katerih ljudje delujejo drug proti drugemu, vnaprej obstaja trdno razumevanje, kako delovati in kako bodo delovali drugi ljudje. Obstaja precej prostora za manevriranje, pogajanje, interpretacijo, prilagajanje.

SIMBOLIČNI INTERAKCIONIZEM - KRITIKA

Interakcija v vakuumu: interakcionisti težijo k osredotočanju na neposredno medsebojno interakcijo v majhnem merilu, pri čemer le malo upoštevajo zgodovinske in družbene okoliščine. Norme jemljejo kot dane in se ne ukvarjajo z njihovim izvorom.

Ne uspejo razložiti izvora pomenov, za katere trdijo, da so izredno pomembni. Je v veliki meri odraz kulturnih idealov ameriške družbe.

FENOMENOLOGIJA

Zanika možnost pojasnjevanja družbenega delovanja kot takega. Poudarja notranje delovanje človeškega duha in načine, kako ljudje klasificirajo in osmišljajo svet okoli sebe. Skušajo razumeti pomen fenomenov, kot pa razlagati, kako so se pojavili.

OSMIŠLJANJE ČUTNEGA IZKUSTVA

Posamezniki prihajajo v stik z zunanjim svetom le prek svojih čutov (tip, voh, vid, sluh in okus).

Fenomenologi proučujejo način, kako razporejajo ljudje družbeni svet v kategorije z razlikovanjem posameznih pojavov. Pri tem bi bilo možno razumeti pomen pojava z odkritjem njegovega bistva.

ETNOMETODOLOGIJA

Etnometodologija pomeni proučevanje metod, ki jih uporabljajo ljudje. Ukvarja se z metodami, ki jih ljudje uporabljajo za konstruiranje, pojasnjevanje in osmišljanje družbenega sveta.

Ne obstaja noben realen družbeni red. Družbeno življenje se zdi članom družbe urejeno le zato, ker se člani aktivno vključujejo v osmišljanje družbenega življenja. Družbeni red: videz reda, ki ga konstituirajo člani družbe.

Etnometodologi sklepajo, da ne sestoji svet iz ničesar drugega kot iz konstruktov, interpretacij in sodb svojih članov.

HAROLD GARFINKEL

Člani družbe uporabljajo dokumentarno metodo, s katero naredijo družbeni red smiseln in ga pojasnjujejo ter mu dajo videz reda. Družbeno življenje je v svojem bistvu reflektivno. Člani družbe stalno gledajo na posamezne dejavnosti in situacije z vidika domnevnih osnovnih vzorcev in obratno - potrjujejo obstoj teh vzorcev s pomočjo njihovih posameznih izrazov v dejavnostih in situacijah. Družbeni svet konstituirajo metode in postopki pojasnjevanja, glede na katere je prepoznan, opisan in razložen. Družbeni svet potemtakem konstruirajo njegovi člani z uporabo dokumentarne metode.

Indeksikalnost: pomen vsakega objekta ali dejavnosti je izpeljan iz konteksta; je indeksiran v posamezni situaciji. Posledica tega je, da pride do vsake interpretacije, razlage ali pojasnjevanja s strani članov družbe v njihovih vsakdanjih življenjih glede na določene okoliščine ali situacije.

ETNOMETODOLOGIJA - KRITIKA

Za člane družbe se zdi, da nimajo nobenih motivov in ciljev.

POVEZOVANJE STRUKTURALNIH PRISTOPOV IN TEORIJ DRUŽBENEGA DELOVANJA

ANTHONY GIDDENS - TEORIJA STRUKTURACIJE

Struktura in delovanje sta dve strani istega kovanca. Nobena ne obstaja neodvisno od druge in obe sta globoko povezani. Družbeno delovanje ustvarja strukture in skozi družbeno delovanje se strukture producirajo ter reproducirajo, tako da lahko preživijo skozi čas.

Dva vidika strukture: pravila (postopki, ki jim lahko posamezniki v svojem življenju sledijo), resursi (alokativni resursi vključujejo surovine, zemljo, tehnologijo, ...; avtoritativni resursi so nematerialni viri).

Družbeni sistem je preprosto vzorec družbenih odnosov, ki obstajajo v nekem časovnem obdobju in prostoru.

Človeški akterji stalno posegajo v svet s svojim delovanjem in imajo pri tem zmožnost, da ga preoblikujejo.

Kritike Giddensa: preveč tesno poveže delovanje in strukturo.

POSTMODERNIZEM

Vse teorije postmodernizma soglašajo, da se v nekaterih družbah začenjajo ali že potekajo spremembe, ki so morda bistvene.

Družbe gredo skozi različne stopnje in imajo neki koncept modernosti, stopnje, ki je logična predhodnica postmodernosti.

JEAN FRANCOIS LYOTARD - POSTMODERNIZEM IN ZNANJE

Družbeno življenje vidi organizirano okoli jezikovnih iger, ki služijo opravičevanju ali legitimiranju vedenja ljudi v družbi.

Zgodbe: pripovedovanje zgodb, mitov legend ali povesti je osnovna jezikovna igra. Zgodbe, ki pomagajo izražati pravila, na katerih temelji družbeni red, igrajo ključno vlogo v socializaciji. z razsvetljsko zgodbo so bile jezikovne igre v veliki meri nadomeščene z znanstvenimi označevalnimi igrami. Metazgodbe dajejo smisel, na njih sloni znanost

POSTMODERNIZEM

Postmoderna doba ima dve glavni značilnosti:

iskanje resnice se opušča; znanje se fragmentira na množico jezikovnih iger, ki so specifične za posamezna področja znanosti in družbenega življenja; raznovrstnost postane pravilo, saj ljudje ne verujejo več v iskanje ene velike resnice, ki združuje in upravičuje vse znanje, označevalne jezikovne igre se nadomestijo s tehničnimi jezikovnimi igrami; ni presoje glede na to, ali so trditve pravilne, temveč ali so koristne in učinkovite ali ne; poudarek se od končnih ciljev človeške dejavnosti premakne k tehničnim sredstvom, s katerimi je možno stvari doseči.

JEAN BAUDRILLARD - SIMULACIJE

Družbe so stopile v novo in drugačno fazo, spremembe povezuje z jezikom in znanjem.

DAVID HARVEY - MARKSIZEM IN POSTMODERNIZEM

Trudi se pojasniti spremembe v sodobnih družbah in posebno poudarja ekonomske dejavnike, ki vplivajo na spremembo.